

VIDEOKONFERENCA KOT INSTRUMENT USTNE OBRAVNAVE V SODNEM POSTOPKU TER NJEN POSEG V NAČELO NEPOSREDNOSTI

MATEJ ŠMIGOC^{1,2}

¹ Vrhovno sodišče Republike Slovenije, Ljubljana, Slovenija
matej.smigoc@sodisce.si

² Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
matej.smigoc@sodisce.si

V civilnih in kazenskih postopkih se lahko vloge pri sodišču vlagajo v elektronski obliki, na narokih lahko stranke in ostali udeleženci sodelujejo z uporabo videokonference, sodišča pa lahko svoje odločbe vročajo po elektronski poti. Namen vodenja postopkov na tak način je v zagotovitvi njihove hitrosti in ekonomičnosti, ustrezna zakonska podlaga pa je sodiščem na voljo že dalj časa. Ukrepi zaradi preprečevanja širjenja virusne bolezni COVID-19 so napredek na tem področju pospešili, predvsem z možnostjo uporabe videokonference, ki sodišču omogoča izvedbo glavnih obravnav ter zaslišanj strank, prič in izvedencev brez njihove fizične navzočnosti v razpravnih dvoranah. Zato je zaradi psihološkega vidika izvedbe dokazov z uporabo videokonference in vpliva neverbalnega vtisa zaslišane osebe na sodnikovo zaznavanje, posebno pozornost treba nameniti spoštovanju temeljnih načel, še posebej načelu neposrednosti. Odgovore na vprašanja, ki se v zvezi z uporabo videokonference v sodnem postopku postavljajo, pa je treba iskati z interdisciplinarnim in primerjalnopravnim pristopom.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.1.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.pf.1.2024.7)

ISBN
978-961-286-817-8

Ključne besede:
videokonferenca,
COVID-19,
zaslišanje,
glavna obravnava,
neposrednost,
ustnost,
kazenski postopek,
civilni postopek

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.pf.1.2024.7](https://doi.org/10.18690/um.pf.1.2024.7)

ISBN
978-961-286-817-8

VIDEOCONFERENCE AS AN INSTRUMENT OF ORAL HEARING IN COURT PROCEEDINGS AND ITS INTERFERENCE WITH THE PRINCIPLE OF IMMEDIACY

MATEJ ŠMIGOC^{1,2}

¹ Supreme Court of the Republic of Slovenia, Ljubljana, Slovenia
matej.smigoc@sodisce.si

² University of Maribor, Faculty of Law, Maribor, Slovenia
matej.smigoc@sodisce.si

Keywords:

videoconferencing,
COVID-19,
hearing,
main hearing,
immediacy,
oral procedure,
criminal procedure,
civil procedure

In civil and criminal proceedings, applications to the court can be filed in electronic form, parties and other participants can participate in hearings using videoconferencing, and courts can serve their decisions electronically. The purpose of conducting procedures in this manner is to ensure their speed and efficiency. Appropriate legal basis has been available to the courts for some time and measures to prevent the spread of the viral disease COVID-19 have accelerated progress in this area, especially with the possibility of using videoconferencing, which enables the court to conduct main hearings and question parties, witnesses and experts without the need for them to be physically present in the courtrooms. Therefore, due to the psychological aspect of conducting evidence using a videoconference and the influence of the non-verbal impression of the interrogated person on the judge's perception, special attention should be paid to the respect of the fundamental principles, especially the principle of immediacy. Answers to the questions that arise in relation to the use of videoconferencing in court procedures, must be sought with an interdisciplinary and comparative law approach.

1 Uvod

Sodišča se vedno intenzivneje povezujejo med seboj, tudi s tujimi sodišči in z državnimi organi, kar je zasluga sodobnih tehnologij. Tehnično opremo sodišča deloma že imajo na razpolago, mora pa ta biti združljiva oz. povezljiva z opremo drugih sodišč, organov ter strank, njihovih pooblaščenecv, zagovornikov, izvedencev in tolmačev, ki v teh postopkih sodelujejo. Z razvojem e-sodstva poteka izmenjava dokumentov med sodišči in udeleženci sodnih postopkov v elektronski obliki, kakor tudi med strankami, neposredno, z razvojem sodobnih tehnologij in modernizacijo sodišč pa tudi fizična navzočnost strank in drugih udeležencev sodnih postopkov v razpravnih dvoranah sodišč ni več nujno potrebna. Čeprav je pravna podlaga za uporabo sodobnih tehnologij pred sodišči, vsaj kar se tiče zaslišanja prič, na voljo že dalj časa, so se takšnih načinov poslovanja sodišča posluževala samo, ko je bilo to nujno za izvedbo postopka, npr. pri vzpostavljanju videokonferenčnih povezav z varnimi sobami, v katerih so se nahajali oškodovanci. Ob vse večji povezljivosti na svetovni ravni, ko ni več tako pomembno, kje se določena oseba nahaja, da lahko opravlja določena dejanja pred sodišči in državnimi organi drugih držav, pa je pričakovati, da bodo v prihodnje stranke in drugi udeleženci postopkov tudi sami vedno pogosteje od sodišč pričakovali takšne možnosti sodelovanja v sodnih postopkih, da se izognejo dolgim in predvsem dolgotrajnim potovanjem. Isto je pričakovati tudi od odvetnikov, izvedencev in tolmačev, ki bodo tudi sami sodišču lažje na voljo, kadar bo treba. Sodni postopki na tak način postajajo dostopnejši, hitrejši in bolj ekonomični, saj se prihranijo stroški, ki nastanejo zaradi potovanj. Tako bodo prijaznejši tudi za tujce, kar posredno vpliva na vzpostavljanje privlačnejšega poslovnega okolja za opravljanje gospodarske dejavnosti. Pozitivni učinki se torej kažejo tudi izven sodnih postopkov.

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije kažejo, da ima dostop do interneta 94 odstotkov gospodinjstev v Sloveniji, pri tem 87 odstotkov oseb internet uporablja vsak dan oz. skoraj vsak dan.¹ Uporabniki storitev sodišč so glede na navedene podatke sodobnih komunikacijskih poti večji in se jih tudi sicer redno poslužujejo, zato je tudi v prihodnje treba razmišljati v smeri, kako jih ob prednostih, ki jih ponujajo, uporabiti kot pomoč pri še učinkovitejšem vodenju sodnih postopkov. Ob vsem navedenem pa je treba v sodnih postopkih poskrbeti za zagotavljanje ustavnih

¹ Podatki se nanašajo na leto 2023, zajemajo pa osebe v starostih od 16 do 74 let. Podatki so dostopni na: www.stat.si (19. 10. 2023).

pravic strank postopka, za enakopravnost strank, pravico strank, da se v postopku izjavijo, predlagajo dokaze, so navzoče pri izvajanju dokazov in se izjavljajo o dokaznih predlogih nasprotne stranke, torej za pošten tek postopka. Strankam postopkov mora biti omogočeno, da pričam in izvedencem postavljajo vprašanja ter se izjavljajo o rezultatih dokazovanja,² teh pravic pa se jim zaradi vodenja postopka z uporabo videokonference ne sme kršiti.

Možnost uporabe videokonference kot instrumenta sodišč pri vodenju postopkov se je še posebej koristna pokazala pri ukrepanju sodišč v smeri zaježitve širjenja okužbe COVID-19, ko je bil dostop do sodišč omejen, neposreden stik s strankami in pričami v sodni dvorani pa onemogočen. Sodišča so se na novo realnost in potrebo po elektronskem poslovanju ter vodenju postopkov in narokov izven sodnih dvoran v takšnih izrednih razmerah posebej hitro odzvala in izkoristila zakonske možnosti njihovega elektronskega poslovanja. Tako domačim kot tujim sodiščem je na voljo zakonska podlaga za elektronsko in videokonferenčno poslovanje, ki jim v civilnih in kazenskih postopkih omogoča izvajanje dokazov s pomočjo videokonference. Pri pregledu domače ureditve se je zato treba ozreti tudi na način izvedbe teh postopkov pred tujimi sodišči, npr. v sosednji Avstriji. Glede na svojo funkcijo so pomembna tudi temeljna načela kot smernice za urejanje postopkov pred sodišči. Načelo kontradiktornosti, načelo ustnosti, načelo javnosti in predvsem načelo neposrednosti, ki je ravno pri izvajanju dokazov s pomočjo videokonference še posebej na preizkusu, saj prenos slike in zvoka iz nekega drugega kraja v razpravno dvorano sodišču (sodniku posamezniku ali senatu) ne omogoča enakovrednega stika z dokazom, kot ga ima ob neposrednem stiku z dokazom v razpravni dvorani. Takšno poslovanje sodišča zato vpliva na zahtevano neposrednost v postopku in na sodnikovo percepcijo pri oceni dokazov, s tem pa je lahko v praksi vzrok številnim težavam pri takšnem izvajanju dokazov. Izvedba postopka z videokonferenco in posledična ocena tako izvedenih dokazov ima zato prednosti in slabosti, odpira pa tudi številna vprašanja, na katera bodo morala sodišča v prihodnosti odgovoriti s sprejemanjem sodne prakse.

² Več v A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 284 in 287.

2 Videokonferenca kot instrument sodnega postopka

2.1 Splošno o videokonferenci in zakonski podlagi njene uporabe

Videokonferenčna zaslišanja niso nekaj novega v sodnih postopkih. Evropska unija (EU) in njene države članice si že vrsto let prizadevajo za uvedbo sodišča na daljavo, kar je posledica potrebe po hitrejših sodnih postopkih in njihovem ekonomičnem vodenju, prav tako pa tudi v zaščiti najšibkejših udeležencev postopka ter žrtev kaznivih dejanj. Strankam sodnih postopkov tak način njihove izvedbe daje možnost, da brez svoje fizične navzočnosti v razpravnih dvoranah sodišča, torej od doma ali od nekje drugje, s pomočjo internetne povezave, opravljajo vsa potrebna dejanja pred sodišči. Vodenje postopka na tak način predstavlja samo eno od možnosti sodelovanja strank s sodišči, brez njihove hkratne fizične navzočnosti, saj sicer s sodišči sodelujejo tudi s pisnimi vlogami in po telefonu, razvoj na tem področju pa se pomika v smeri celovite vzpostavitve e-sodstva, ki strankam omogoča poslovanje s sodišči s pomočjo sodobnih komunikacijskih tehnologij. Pogoja za poslovanje sodišč na daljavo sta zato ustrezna zakonska podlaga na eni strani in vzpostavitev potrebne informacijsko-komunikacijske infrastrukture na drugi strani.³ Videokonference postajajo zelo razširjena možnost za prenos zvoka in slike med različnimi lokacijami. Različni dogodki ter ukrepi, kot je omejitev možnosti potovanja oseb zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja virusne bolezni COVID-19, pa vplivajo na njihovo pospešeno uporabo tudi na področju poslovanja sodišč. Hiter napredek na tem področju je mogoč zaradi stanja tehnologije, ki je toliko napredovala, da je videokonferenčne povezave zadovoljive kvalitete mogoče vzpostavljati že s pomočjo razširjenih ter vsem osebam dosegljivih osebnih računalnikov in mobilnih telefonov, torej brez dodatnih stroškov za končnega uporabnika sodobnih načinov poslovanja sodišč.

S pomočjo videokonferenčne opreme za prenos zvoka in slike se povezuje razpravno dvorano sodišča z oddaljeno razpravno dvorano drugega sodišča, varno sobo, sobo državnega organa, pisarno odvetnika ali izvedenca, ki se lahko nahajajo tudi v tujini, v katerih se prav tako nahaja oprema za prenos zvoka in slike, ki se prenašata v razpravno dvorano sodišča, pred katerim teče postopek.⁴

³ B. Lesjak, Videokonferenčna zaslišanja za hitrejšo in cenejšo sodne postopke, 2008, str. 8.

⁴ Prav tam, str. 8–9.

Zakonska podlaga za uporabo videokonferenčne tehnologije pri izvedbi dokazov v civilnih in kazenskih postopkih je na voljo že od leta 2008. Z novelo Zakona o pravnem postopku⁵ (ZPP-D), ki je začela veljati 1. 10. 2008, je bil dodan nov 114.a člen, ki je uvedel uporabo te tehnologije v civilne postopke. Z novelo Zakona o kazenskem postopku⁶ (ZKP-I), ki je začela veljati 1. 11. 2008, pa je dodan nov 244.a člen ZKP⁷ za izvajanje videokonference v kazenskem postopku. ZKP je bil v smislu uporabe tehničnih sredstev za prenos slike in glasu ponovno prenovljen z novelo ZKP-O,⁸ ki je začela veljati 13. 1. 2021 in se uporablja od 13. 5. 2021. S to novelo je bil 244.a člen prenovljen, hkrati pa sta dodana nova 84.a in 304.a člen.

Čprav uporaba videokonference sodne postopke skrajša in poceni, torej pozitivno vpliva na poslovanje sodišč, je na drugi strani ob njeni uporabi treba nameniti posebno pozornost spoštovanju vseh pravic udeležencev sodnih postopkov. Vsaki stranki postopka je treba zagotoviti razumno možnost, da predstavi svoje argumente, vključno z dokazi, da se seznaniti in izjavi glede navedb in dokazov nasprotne stranke. Nobene od strank se na ta način ne sme postaviti v občutno slabši položaj nasproti drugi stranki.⁹

2.2 Ukrepi za zajezitev širjenja okužbe bolezni COVID-19

2.2.1 Ukrepi sprejeti v Sloveniji

V Sloveniji je bila epidemija bolezni COVID-19 prvič razglašena z Odredbo o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19) na območju Republike Slovenije,¹⁰ sprejeto 12. 3. 2020, ki je začela veljati še istega dne. Razglasitvi epidemije je sledila izdaja odredbe o posebnih ukrepih iz 83.a člena Zakona o sodiščih¹¹ (ZS), ki določa, da ob naravnih in drugih nesrečah, ob epidemijah ali podobnih izrednih dogodkih, ki v večjem obsegu omejujejo redno izvajanje sodne oblasti, sodišča poslujejo v skladu s 83. členom ZS, torej kot v času sodnih počitnic oz. poletnega poslovanja sodišč,¹² o čemer odloči predsednik

⁵ Uradni list RS, št. 45/08.

⁶ Uradni list RS, št. 68/08.

⁷ Uradni list RS, št. 176/21 - uradno prečiščeno besedilo, 96/22 - odl. US, 2/23 - odl. US in 89/23 - odl. US.

⁸ Uradni list RS, št. 200/20.

⁹ A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 278.

¹⁰ Uradni list RS, št. 19/20.

¹¹ Uradni list RS, št. 94/07 - uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 - ZJNepS, 33/11, 75/12 - ZSPDSL-S-A, 63/13, 17/15, 23/17 - ZSSve, 22/18 - ZSICT, 16/19 - ZNP-1, 104/20 - ZIUPOPĐVE in 18/23 - ZDU-10.

¹² Zakon o spremembah Zakona o sodiščih (ZS-M), Uradni list RS, št. 104/2020.

Vrhovnega sodišča RS z odredbo.¹³ Z Odredbo o posebnih ukrepih zaradi nastanka pogojev iz prvega odstavka 83.a člena ZS¹⁴ z dne 13. 3. 2020, sprejeto na podlagi iste določbe, je bilo poslovanje vseh sodišč od 16. 3. 2020 dalje omejeno na opravljanje narokov samo v nujnih zadevah, naroki v nenujnih zadevah pa so bili preklicani in procesni roki v teh zadevah niso tekli. Namen je bil z odredbo zagotoviti redno izvajanje sodne oblasti v čim večjem obsegu. Nevabljene stranke so lahko prišle na sodišče le ob predhodnem dogovoru, vloge pa so bile dolžne vlagati le po pošti ali preko portala e-sodstvo. Z odredbo predsednika Vrhovnega sodišča RS z dne 30. 3. 2020¹⁵ je bilo od 31. 3. 2020 v nujnih zadevah izvajanje narokov, sej in zaslivanje določeno praviloma preko videokonference, če so bili za to izpolnjeni tehnični in prostorski pogoji, ter z odredbo z dne 4. 5. 2020¹⁶ od 5. 5. 2020 tudi v nenujnih zadevah, praviloma preko videokonference. Predsednik senata je imel možnost začasno izključiti javnost celotne glavne obravnave ali njenega dela in določiti druge varovalne ukrepe z namenom preprečitve širjenja virusne okužbe, varovanja zdravja in življenja ljudi, zagotavljanja delovanja sodišč ter izvajanja pravic in obveznosti.¹⁷

Epidemija je bila ponovno razglašena z odlokom Vlade RS z dne 18. 10. 2020,¹⁸ ki je začel veljati 19. 10. 2020, razglasitvi epidemije pa je sledila izdaja odredbe z dne 19. 10. 2020, z veljavnostjo od 20. 10. 2020, s katero je bilo ponovno določeno, da vsa sodišča opravljajo naroke in druga procesna dejanja, odločajo, vročajo sodna pisanja in izvajajo uradne ure v vseh zadevah v skladu z omejitvami, kot izhajajo iz strokovnih priporočil, ter da se naroki, seje in zaslivanja, če so izpolnjeni tehnični in prostorski pogoji, lahko izvedejo videokonferenčno. Glede narokov, kjer ni mogoče zagotoviti njihovega izvajanja v razpravnih dvoranah, ob upoštevanju razdalj med navzočimi osebami, ter se ne izvedejo videokonferenčno, je bilo določeno, da jih

¹³ Predsednik Vrhovnega sodišča RS z odredbo določi katera sodišča poslujejo v omejenem obsegu ter posebne ukrepe, ki določajo poslovanje sodišč. Določi veljavnost odredbe, mesečno preverja upravičenost ukrepov ter z odredbo določi obseg poslovanja v nujnih in nenujnih zadevah. Vladi RS lahko predlaga, da ugotovi zadržanje teka zakonskih rokov za uveljavljanje pravic v sodnih postopkih. Upošteva izredni dogodek se redno izvajanje sodne oblasti zagotovi v čim večjem obsegu.

¹⁴ Uradni list RS, št. 21/20.

¹⁵ Odredba o posebnih ukrepih zaradi nastanka pogojev iz prvega odstavka 83.a člena ZS in razlogov iz 1. člena ZZUSUDJZ, Uradni list RS, št. 39/2020.

¹⁶ Odredba o posebnih ukrepih zaradi nastanka pogojev iz prvega odstavka 83.a člena ZS in razlogov iz 1. člena ZZUSUDJZ z dne 4. 5. 2020, Uradni list RS, št. 62/2020 z dne 4. 5. 2020.

¹⁷ Dne 20. 3. 2020 je bil sprejet Zakon o začasnih ukrepih v zvezi s sodnimi, upravnimi in drugimi javnopravnimi zadevami za obvladovanje širjenja nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (covid-19) (Uradni list RS, št. 36/2020 z dne 28. 3. 2020; ZZUSUDJZ), ki je začel veljati 29. 3. 2020. Z odredbo predsednika Vrhovnega sodišča RS z dne 8. 4. 2020 (Uradni list RS, št. 47/2020), ki je začela veljati 10. 4. 2020, pa je bila spremenjena predhodna odredba z dne 30. 3. 2020 (omejitev zadev, ki štejejo kot nujne zadeve).

¹⁸ Uradni list RS, št. 146/2020.

sodišče preklične. Predsednik senata je ponovno imel možnost začasno omejiti javnost celotne ali dela glavne obravnave. Z odredbo z dne 13. 11. 2020¹⁹ pa je že bilo določeno poslovanje sodišč v omejenem obsegu od 16. 11. 2020, razen v kazenskih zadevah, v katerih bi kazenski pregon zastaral v šestih mesecih od uveljavitve odredbe. Nadalje je bilo z odredbo določeno, da sodišča v nenujnih zadevah odločajo in vročajo pisanja, ne izvajajo pa narokov in ne opravljajo drugih procesnih dejanj, ki neizogibno terjajo fizično prisotnost strank in drugih udeležencev sodnega postopka. V nujnih zadevah so sodišča razpisovala naroke, opravljala druga procesna dejanja in izvajala uradne ure v skladu z omejitvami strokovnih priporočil. Glede narokov, sej in zaslisanj pa je bilo določeno, da se lahko opravijo videokonferenčno, če so izpolnjeni tehnični in prostorski pogoji. Naroki v nenujnih zadevah so šteli za preklicane, razen če so bili sklicani videokonferenčno. Javnost celotne ali dela glavne obravnave je predsednik senata lahko začasno omejil.

Delovanje sodišča v času epidemije bolezni COVID-19 je bilo urejeno še z Zakonom o interventnih ukrepih za zajezitev epidemije COVID-19 in omejitev njenih posledic za državljane in gospodarstvo²⁰ (ZIUZEOP), ki je začel veljati 11. 4. 2020, ter z Zakonom o interventnih ukrepih za pomoč pri omilitvi posledic drugega vala epidemije COVID-19²¹ (ZIUPOPĐVE), ki je začel veljati 31. 12. 2020 in je za področje invalidskega varstva v 102. členu določal, da se lahko v času trajanja epidemije tolmačenje znakovnega jezika izvaja tudi na daljavo z uporabo videotehnologije.

Epidemija virusne bolezni COVID-19 je bila nazadnje razglašena z odlokom Vlade RS z dne 12. 5. 2021, ki je začel veljati 17. 5. 2021, njena razglasitev pa je prenehala z iztekom veljavnosti tega odloka 15. 6. 2021.

2.2.2 Ukrepi sprejeti v Avstriji

Primerjalno gledano se je Avstrija na novo realnost delovanja sodišč zaradi virusne bolezni COVID-19 odzvala s 1. COVID-19 spremljajočim zakonom²² (1. COVID-19-Justiz-Begleitgesetz, COVID-19-JuBG), s katerim je določila način uporabe

¹⁹ Uradni list RS, št. 165/2020.

²⁰ Uradni list RS, št. 49/20, 61/20, 152/20 - ZZUOOP, 175/20 - ZIUOPĐVE, 15/21 - ZDUOP, 206/21 - ZDUPŠOP in 21/23 - odl. US.

²¹ Uradni list RS, št. 203/20, 15/21 - ZDUOP, 82/21 - ZNB-C, 112/21 - ZNUPZ, 206/21 - ZDUPŠOP, 141/22 - ZNUNBZ in 158/11 - ZDoh - 2AA.

²² BGBl. I Nr. 16/2020.

tehničnih naprav za prenos zvoka in slike v civilnih in kazenskih zadevah. Na tej podlagi je bilo naroke mogoče še naprej opravljati brez nevarnosti okužbe, tj. brez fizične navzočnosti strank postopka na sodišču, z uporabo ustreznih tehničnih komunikacijskih sredstev za prenos zvoka in slike. V par. 3²³ navedenega zakona je za civilne postopke določeno, da so lahko sodišča do poteka 31. 12. 2021 v soglasju s strankami glavne obravnave in zaslišanja opravljala brez osebne navzočnosti strank ali njihovih pooblaščenecv in z uporabo ustrezne tehnične komunikacijske opreme za prenos zvoka in slike ter na ta način tudi brez izpolnjevanja posebnih pogojev, določenih s par. 277 avstrijskega ZPP²⁴ (Zivilprozessordnung, ZPO)²⁵ izvajala dokaze na ustni glavni obravnavi ali izven nje. Drugim osebam, ki tudi sicer sodelujejo na glavni obravnavi, je bilo dovoljeno, da se obravnave udeležijo. Soglasje je bilo s tem v postopkih, ki niso bili nujni, še vedno zahtevano in se je štelo, da je bilo dano, če se stranke v primernem roku, ki ga določi sodišče, niso izrekle proti (1. točka prvega odstavka tega par.). Brez soglasja strank pa je bilo z uporabo videokonference mogoče opraviti zaslišanja in glavne obravnave v zadevah namestitve, bivanja in zaščite odraslih, ki bi jih bilo tudi sicer treba opraviti izven prostorov, ki jih daje na razpolago sodna uprava, iz bolnišnice ali stanovanja, ter na ta način s pomočjo opreme za prenos zvoka in slike izvajati dokaze. Hkrati je bila omogočena udeležba na zaslišanju ali ustni obravnavi še drugim osebam (2. točka prvega odstavka par. 3 1. COVID-19-JuBG). Razumljivo je izvedba vezana na to, da ima oseba na voljo ustrezno tehnično komunikacijsko napravo ali ji je ta na voljo, v poštev pa so prišla samo tehnična sredstva za prenos zvoka in slike v obliki videokonference. V skrajnem primeru je možno zaslišanje tudi preko telefona, ki omogoča videokonferenčno povezavo s prenosom zvoka in slike. Zaslišanja samo s telefonsko povezavo pa par. 3 1. COVID-19-JuBG ne dopušča.

V Avstriji za priče, izvedence in tolmače načeloma velja, da morajo priti pred sodišče, sodišče pa jim je lahko z njihovim soglasjem (par. 277 ZPO) odredi navzočnost na ustni obravnavi z uporabo ustrezne tehnične komunikacijske opreme. Na podlagi tretjega odstavka par. 3 1. COVID-19-JuBG pa je lahko v obdobju iz prvega odstavka tega par. vsak udeleženec postopka, priča, izvedenec, tolmač ali druga oseba, zahteval sodelovanje na ustni glavni obravnavi z uporabo tehnične-komunikacijske opreme za prenos zvoka in slike, če je bilo zanj ali za osebe, s

²³ Naslovljenem »Zaslišanja, glavne obravnave in izvajanje dokazov«.

²⁴ RGBl. Nr. 113/1895 s spr.

²⁵ W. H. Rechberger, T. Klicka, 2019, ZPO Zivilprozessordnung, str. 1345–1347.

katerimi je bil v nujnih zasebnih ali poslovnih stikih, podano povečano tveganje za zdravje zaradi bolezni COVID-19. Če stranka ali priča ne bi razpolagala z ustrežno tehnično opremo za komuniciranje, je lahko stranka, ki ni imela pooblaščenca, zahtevala preložitve zaslišanja, stranka zastopana po pooblaščenca, in priča pa sta lahko zahtevali začasen preključ zaslišanja. Obveznost, da bi si udeleženec postopka sam moral priskrbeti tako opremo, ni določena. Če pa bi obstajali vsi pogoji, bi bilo treba odrejeno udeležbo v postopku preko videokonference izpolniti (drugi odstavek par. 3 1. COVID-19-JuBG). Pritožbi zoper zavrnilno odločbo zakon daje učinek odložitve (drugi odstavek par. 3 1. COVID-19-JuBG).

V primeru oprave obravnave z uporabo ustreznih tehničnih komunikacijskih naprav za prenos zvoka in slike, strankam obravnavnega zapisnika ne bi bilo treba podpisati, za stroškovnik, ki ga je sicer treba predložiti do konca glavne obravnave, pa bi štelo, da je organu odločanja predložen pravočasno, če bi bil le ta na naveden naslov po elektronski poti ali elektronski pošti poslan do konca naslednjega delovnega dne po obravnavi. Rok iz prvega a) odstavka par. 54 ZPO teče od vročitve stroškovnika nasprotni stranki po sodišču. Če bi na videokonferenčnem naroku stranki želeli skleniti sodno poravnavo, bi se besedilo poravnave predstavilo vidno na zaslonu ali besedilo na glas in jasno prebralo ali na nosilcu zvoka posneto besedilo poravnave predvajalo, tako da bi ga vsi jasno slišali. Sodišče bi moralo paziti, da je volja za sklenitev sodne poravnave izražena jasno in razumljivo. Enako je veljalo za zaključitev predhodnega poravnavanja z uporabo ustreznih tehničnih naprav za prenos zvoka in slike (tretji odstavek par. 3 1. COVID-19-JuBG). Sestanki, pogajanja, zaslišanja, seje upnikov in seje upniških odborov v izvršilnih in insolvenčnih postopkih ter tistih, v katerih se uporabljajo določbe avstrijskega Zakona o izvršbi²⁶ (Exekutionsordnung) in avstrijskega Zakona o insolventnosti²⁷ (Insolvenzordnung), so se lahko do 31. 12. 2021 prav tako izvajale z uporabo ustreznih tehničnih komunikacijskih naprav za prenos zvoka in slike, če osebe, ki jih je bilo treba zaslišati ali so bile upravičene do udeležbe, v enem tednu po prejemu vabila niso sporočile, da nimajo tehničnih komunikacijskih naprav za prenos zvoka in slike.

²⁶ RGL. Nr. 79/1896 s spr.

²⁷ RGL. Nr. 337/1914, s spr.

V prvem odstavku par. 9²⁸ COVID-19-JuBG je določeno, da je lahko zvezni minister za pravosodje za čas trajanja ukrepov, sprejetih za preprečevanje širjenja bolezni COVID-19, v skladu z Zveznim zakonom o začasnih ukrepih za preprečevanje širjenja COVID-19²⁹ (COVID-19 Massnahmengesetz), poleg primerov iz par. 183 avstrijskega ZKP³⁰ (Strafprozessordnung, StPO) določal pristojnost drugega zavoda za prestajanje kazni, kot je določen s prvim odstavkom par. 183 StPO, ne da bi moral upoštevati pogoje iz tega par.³¹ Poleg tega je interventni predpis omogočal, da ni bilo treba opraviti obravnave priporne zadeve in sprejeti odločitve o podaljšanju preiskovalne priporne zadeve in sprejeti odločitve o podaljšanju preiskovalnega pripora ali začasnega pridržanja po drugem stavku četrtega odstavka par. 175 StPO, če v posameznem primeru ne bi bilo mogoče izvesti priporne obravnave z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike.

Na podlagi prvega odstavka par. 174 StPO je treba vsakega obdolženca, ki mu je odvzeta prostost, pred sodiščem nemudoma po njegovi privedbi zaslišati v zvezi s pogoji za odreditev preiskovalnega pripora. V primeru pandemije ali preprečevanja in obvladovanja bolezni, navedenih v avstrijskem Zakonu o epidemijah³² (Epidemiegesetz iz leta 1950) in če je to v skladu z odlokom zveznega ministra za pravosodje, se lahko ravna v skladu s četrnim odstavkom par. 153 StPO, ki določa, da se v preiskavi pričó ali obdolženca, ki se nahaja izven območja pristojnega državnega tožilstva ali pristojnega sodišča, neposredno zasliši na državnem tožilstvu ali sodišču, na območju katerega se pričó ali obdolženec nahaja, z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike, razen če je ob upoštevanju ekonomičnosti postopka smotrnejše ali drugače iz posebnih razlogov potrebno pričó ali obdolženca vabiti pred pristojno državno tožilstvo ali pristojno sodišče.³³

²⁸ Naslovljenem »Posebni ukrepi v kazenskih zadevah«.

²⁹ BGBl. I Nr. 12/2020.

³⁰ BGBl. Nr. 631/1975 s spr.

³¹ H. Fuchs, E. Ratz, 2020, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, str. 102–104.

³² BGBl. Nr. 186/1950.

³³ H. Fuchs, E. Ratz, 2021, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, str. 13.

2.2.3 Elektronsko poslovanje pred drugimi tujimi sodišči

Širjenje virusne bolezni COVID-19 je od večine držav zahtevalo njihovo hitro prilagoditev na nove načine poslovanja in izvedbo sodnih postopkov na načine, ki ne zahtevajo neposredne navzočnosti strank in drugih udeležencev postopkov v razpravnih dvoranah sodišč.

Izkušnje v tujini so pokazale, da so ukrepi, uveljavljeni zaradi preprečevanja širitve bolezni COVID-19, pomagali priti v ospredje postopkom, opravljenim z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike. Tako se je v Nemčiji iz praktičnih izkušenj pokazalo, da lahko videokonferenca, opravljena na podlagi par. 128.a nemškega ZPP³⁴ (Zivilprozessordnung, nZPO) v veliko postopkih popolnoma nadomesti ustno obravnavo.³⁵ Takšna izvedba postopkov je zato pripomogla tudi k občutnemu zmanjšanju nevarnosti okužb, popolnoma pa so se sodišča nevarnosti zaradi možnosti razširjanja virusne okužbe bolezni COVID-19 izognila z opravo postopkov po par. 128 nZPO s prehodom na njihovo pisno izvedbo.³⁶ Izpostaviti pa velja, da nemška sodišča videokonferenčne prenose zvoka in slike občasno opravljajo tudi s pomočjo pripomočkov za simultano prevajanje ali preko videokonference v postopke vključijo tolmače, predvsem z namenom znižanja stroškov postopka.³⁷

V Angliji je bil 20. 3. 2020 objavljen protokol za izvedbo oddaljenih zaslišanj, s ciljem čim več obravnjav opraviti z uporabo videokonference ter poudarkom na tem, da obravnave še naprej ostanejo javne, kolikor največ je to mogoče. Javnost obravnjav na sodiščih je bila zagotovljena s tem, da je bilo videokonferenčni prenos mogoče spremljati v razpravni dvorani, kjer se nahaja javnost, preko zaslona, delno pa je bila javnost zagotovljena tudi preko akreditiranih novinarjev na obravnavi ali preko prenosa, do katerega jim je bil zagotovljen dostop. Določeno je bilo tudi snemanje prenosov, na način, da se napravi vsaj zvočni posnetek obravnave. Švica je v povezavi z virusom SARS-CoV-2 sprejela uredbo glede ukrepov v pravosodju, ki je uporabo videokonference predpostavljala s soglasjem strank postopka, v primeru pomembnih razlogov in v posebej nujnih primerih pa tudi brez njihovega soglasja.

³⁴ BGBl. I 2005 S. 3202.

³⁵ W. Krüger, T. Rauscher, 2020, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, str. 1136–1141.

³⁶ R. Mantz, J. Spoenle, Corona – Pandemie, Die Verhandlung per Videokonferenz nach 128a ZPO als alternative zur Präsenzverhandlung, 2020, str. 644.

³⁷ B. Lesjak, Videokonferenčna zaslišanja za hitrejša in cenejša sodne postopke, 2008, str. 10.

Predvidena je bila izključitev javnosti, z izjemo akreditiranih medijev, upravičenim osebam pa je bil na njihovo zahtevo omogočen tudi prihod na sodišče. Zaslivanja, opravljena preko videokonference, se je posnelo in posnetke dodalo ostalim dokumentom. V nujnih postopkih, ko ustne obravnave ni bilo mogoče izvesti ali je bila njena izvedba z videokonferenco ali telefonsko konferenco neprimerna, se je lahko ustni obravnavi tudi odpovedalo in se v zadevi odločilo v pisnem postopku.³⁸

V Nemčiji se je v zvezi s pripravami na videokonferenčno opravljanje obravnav za koristnega izkazal predhodni telefonski pogovor z udeleženci. Ta pogovor je na njih vplival tako, da so se po krajšem osebнем razgovoru lažje odločali za sodelovanje v postopku preko videokonferenčne povezave, sodišče pa je po pogovoru izdalo poseben sklep in navodilo, ki se je s podatki za povezavo poslalo na elektronski naslov udeležencev. Naloga odvetnikov pa je bila, da so za svoje stranke predhodno preverili in sodišču sporočili, ali so na njihovi strani podani tehnični pogoji za povezavo v videokonferenco. Ravno tako se je v praksi izkazalo za koristno, če se je udeležencem predhodno posredoval termin za testno konferenco. Odvetniki so na tak način preverili delovanje videokonferenčnega programa in internetne povezave, hkrati pa se je lahko na strani sodišča preverilo delovanje zvočnikov in zaslona ali projektorja v razpravni dvorani, kar je bilo namenjeno za spremljanje javnosti. Če je bil preizkus uspešen, so se udeležencem posredovale povezave za ustno obravnavo.³⁹

3 Zakonska podlaga elektronskega poslovanja sodišč

3.1 Splošno o civilnih in kazenskih postopkih

Določeni postopki elektronskega poslovanja sodišč so pridobili nekaj potrebnega zagona šele z razglasitvijo epidemije COVID-19 in jih je smiselno obdržati v veljavi, da se na tak način vzpostavi praksa vodenja postopkov na sodiščih na sodobnejši način, dosegljiv širši množici uporabnikov njihovih storitev. Vodenje civilnih in kazenskih postopkov na elektronski način, je z ZPP in ZKP že urejeno in sodiščem poznano, zato ni razlogov, da se jih ta ne bi posluževala. Gre za *de lege lata* zakonsko podlago, ki je bila v civilnih postopkih vzpostavljena z novelo ZPP-D leta 2008. V

³⁸ R. Mantz, J. Spoenle, Corona – Pandemie, Die Verhandlung per Videokonferenz nach 128a ZPO als alternative zur Präsenzverhandlung, 2020, str. 643–644.

³⁹ Prav tam, str. 641–642.

16.a členu ZPP elektronsko obliko enači s pisno ter določa, da se podatkom v elektronski obliki ne sme odreči njihove dokazne vrednosti. Določba 105.b člena ZPP določa, da je pisna vloga v fizični ali elektronski obliki, v takšni obliki pa se lahko vodita tudi spis in zapisniki (126. in 127. člen ZPP). V elektronski obliki se lahko izda sodba in v isti obliki tudi vroči strankam (tretji in četrti odstavek 323. člena ZPP). V kazenskem postopku je spremembam na tem področju sledila izdaja novel ZKP-I, ZKP-N in ZKP-O (ki se uporablja od 13. 5. 2021). Z novelo ZKP-O spremenjen 76. člen ZKP določa vloge tudi v elektronski obliki, spremenjen 363. člen ZKP pa določa, da se lahko v elektronski obliki izdela in vroči tudi sodba. Na podlagi drugega odstavka 127. člena ZKP, spremenjenega z novelo ZKP-N, se lahko stranke vabi s sredstvi elektronskih komunikacij ter se na podlagi petega odstavka 315. člena ZKP, dodanega z novelo ZKP-I, zapisnik glavne obravnave vodi v elektronski obliki.

3.2 Videokonferenca v civilnem postopku

3.2.1 Uvodno o videokonferenci po ZPP

Videokonferenca je instrument, s katerim se želi ob upoštevanju vseh okoliščin na strani sodišča, strank in drugih udeležencev doseči čim večjo optimizacijo sodnega postopka. Še posebej se uporaba tehnologije za prenos zvoka in slike izkaže za koristno, ko je treba opraviti zaslišanje prič, ki zaradi bivanja v tujini ni sposobna ali pripravljena priti pred sodišče.

Uporabo videokonference v civilnem postopku ureja 114.a člen ZPP, dopolnjen z novelo ZPP-D, ki velja od 1. 10. 2008, in ureja zaslišanje s pomočjo videokonference. ZPP v prvem odstavku 114.a člena določa, da lahko sodišče s soglasjem strank, strankam in njihovim pooblaščencom dovoli, da se v času naroka nahajajo na drugem mestu in tam opravljajo procesna dejanja, če je zagotovljen zvočni in slikovni prenos iz kraja, na katerem se opravlja narok, v kraj oz. na kraje, na katerem se nahaja oz. se nahajajo stranke in pooblaščenca, ter obratno. Pod temi pogoji lahko sodišče odloči, da se izvede tudi dokaz z ogledom, listinami, zaslišanjem strank in prič ter dokaz z izvedencem (drugi odstavek 114.a člena ZPP).

Videokonferenca se torej v civilnih postopkih pred domačimi sodišči uporablja samo za opravo posameznih procesnih dejanj ter s soglasjem strank in z dovoljenjem sodnika.⁴⁰

3.2.2 Videokonferenca v čezmejnih civilnih zadevah

Pridobivanje dokazov po zaprosenem tujem sodišču je urejala Uredba Sveta (ES) št. 1206/2001 z dne 28. 5. 2001 o sodelovanju med sodišči držav članic pri pridobivanju dokazov v civilnih ali gospodarskih zadevah,⁴¹ ki jo je razveljavila in nadomestila Uredba (EU) 2020/1783 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. 11. 2020 o sodelovanju med sodišči držav članic pri pridobivanju dokazov v civilnih ali gospodarskih zadevah (pridobivanje dokazov)⁴² (Uredba), ki se uporablja od 1. 7. 2022. Prejšnjo uredbo spreminja in nadomešča zlasti z uporabo digitalizacije in sodobne tehnologije za pospešitev procesov in zmanjšanje stroškov ter zamud za posameznike in podjetja. Tuje zaproseno sodišče je zaprosilo dolžno izvršiti v skladu s pravom svoje države in brez odlašanja, najkasneje v roku devetdeset dni od njenega prejema. Na podlagi četrtega odstavka 12. člena Uredbe lahko sodišče zaprosi, da se pri izvršitvi pridobivanja dokazov uporabijo sredstva komunikacijske tehnologije, zlasti videokonferenca ali telekonferenca, zaproseno sodišče pa je dolžno takšno zaprosilo izpolniti, razen če nasprotuje pravu države zaprosenega sodišča ali ob večjih praktičnih težavah.

Na podlagi 19. člena Uredbe, ki ureja področje neposrednega pridobivanja dokazov, lahko sodišče zaprosi, da se dokazovanje izvede neposredno v drugi državi članici. Osrednji organ ali pristojni organ članice pa lahko takšno zaprosilo za pridobivanje dokazov tudi odkloni, če ne sodi v področje uporabe Uredbe, če ne vsebuje vseh potrebnih podatkov ali je zaproseno neposredno pridobivanje dokazov v nasprotju s temeljnimi načeli pravnega reda države članice osrednjega organa ali pristojnega urada (sedmi odstavek 19. člena). S prejšnjo uredbo, ki je prenehala veljati, je bilo določeno, da mora osrednji organ ali pristojni urad za takšno izvedbo dokazov spodbujati uporabo sredstev komunikacijske tehnologije, npr. videokonferenc ali

⁴⁰ Višje sodišče v Ljubljani je ugotovilo, da toženec ni dal soglasja za opravo izvedbe dokaza z zaslišanjem tožnice s pomočjo videokonference, ter obrazložilo, da bi ga lahko sodišče prve stopnje kaznovalo zaradi zlorabe pravic, če bi ocenilo, da takšni izvedbi dokaza nasprotuje brez razumnega razloga (VSL sklep II Cp 2018/2019 z dne 11. 3. 2020, ECLI:SI:VSLJ:2020:IL.CP.2018.2019).

⁴¹ UL L 174, 27. 6. 2001.

⁴² UL L 405, 2. 12. 2020.

telekonferenc. Uredba pa v 20. členu predpisuje neposredno pridobivanje dokazov prek videokonference ali druge tehnologije komuniciranja na daljavo. Sodišče za izvedbo dokaza z uporabo videokonference ali druge tehnologije komuniciranja na daljavo zaprosi v skladu z 19. členom Uredbe, sodišče v zaproseni državi pa dokaze pridobi, če mu je na voljo takšna tehnologija in šteje, da je njena uporaba ustrezna glede na okoliščine zadeve. Sodišče, ki je zaprosilo za mednarodno pravno pomoč, in osrednji organ ali pristojni organ zaprosene države članice se dogovorita tudi o praktičnih ureditvah zaslišanja (prvi in drugi odstavek 20. člena Uredbe). Videokonferenca se torej opravi kot oblika neposrednega izvajanja dokazov s predhodnim soglasjem centralnega organa zaprosene države in je namenjena samo izvedbi dokazov.⁴³

Neposredno pridobivanje dokazov sodišča, ki je zaprosilo za pravno pomoč, je mogoče izvesti le brez prisilnih ukrepov z obvestilom osebe, ki bo zaslišana, izvrši pa se v skladu s pravom države članice, ki ji pripada sodišče, ki je zaprosilo za pravno pomoč. Tudi zaslišanje izvede oseba določena po pravu države članice sodišča, ki je posredovalo zaprosilo. Z možnostjo uporabe videokonference v postopkih mednarodne pravne pomoči se je neposrednost tako izvedenih dokazov samo ojačala.⁴⁴

3.3 Videokonferenca v kazenskem postopku

3.3.1 Uvodno o videokonferenci po ZKP

V kazenskem postopku je bil z novelo ZKP-I, ki je začela veljati 23. 7. 2008 in se uporabljati 1. 11. 2008, v razdelku z določbami, ki se nanašajo na zaslišanje prič, dodan 244.a člen, spremenjen z novelo ZKP-O, ki je začela veljati 13. 1. 2021 in se z določenimi izjemami uporabljati 13. 5. 2021. Ta določa, da se zaslišanje obdolženca, priče in izvedenca v skladu z določbami tega člena lahko opravi tudi preko videokonference. Primeri, ko se zaslišanje lahko opravi na tak način, so naštetih v drugem odstavku tega člena, in sicer, če gre za zaščiteno osebo po zakonu, ki ureja zaščito prič ali anonimno pričo in bi s prihodom k organu, ki opravlja zaslišanje, nastala resna nevarnost za življenje ali telo nje same, njenih sorodnikov (1. do 3.

⁴³ V. Rijavec, A. Galič, v: V. Rijavec, T. Keresteš, T. Ivanc, 2016, *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure*, str. 382.

⁴⁴ W. Jelinek, v: V. Rijavec, T. Keresteš, T. Ivanc, 2016, *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure*, str. 174.

točka prvega odstavka 236. člena ZKP) ali oseb, ki jih je oseba, ki naj se zasliši, predlagala v skladu z določbami zakona, ki ureja zaščito prič, ter v primeru, če je pristojni organ podal ustrezno zaprosilo drugi državi v skladu z zakonom ali mednarodno pogodbo, ali če zaradi drugih upravičenih razlogov ni zaželeno ali možno, da bi oseba prišla k organu, ki opravlja zaslišanje. Zaradi takšnih drugih razlogov se na podlagi tretjega odstavka 244.a člena ZKP lahko preko videokonference opravi tudi zaslišanje izvedenca.

Zaslišanje preko videokonference se opravi ob smiselni uporabi določb ZKP, ki tudi sicer urejajo zaslišanje obdolženca, priče in izvedenca, če drug zakon, obvezujoča mednarodna pogodba ali obvezujoč pravni akt mednarodne organizacije ne določa drugače (četrti odstavek 244.a člena ZKP). Način oprave zaslišanja preko videokonference določa peti odstavek 244.a člena ZKP. Ob obdolžencu, priči ali izvedencu, ki je v času zaslišanja na ozemlju Republike Slovenije, mora biti prisotna pristojna oseba organa, ki opravlja zaslišanje, ali druga oseba, ki jo ta organ pooblasti in ki zagotovi ustrezno identifikacijo zaslišane osebe. Pri samem zaslišanju so lahko navzoči tudi zagovornik in osebe, ki skrbijo za varnost. Če se zaslišanje posname z ustreznimi tehničnimi sredstvi za zvočno-slikovno snemanje, pa se lahko identiteta obdolženca, priče ali izvedenca preveri na drug ustrezen način, zabeležen na posnetku. V praksi tako zadostuje, da iz posnetka izhaja, da je bila identiteta zaslišane osebe preverjena v skladu z že ustaljeno prakso ob zaslišanju na sodišču, ko se ugotavljanje identitete ustrezno dokumentira v zapisniku. Dodatno glede preverjanja identitete zaslišane osebe ta odstavek določa, da se udeležence hkrati z vabilom na zaslišanje obvesti o načinu preverjanja identitete skupaj s podatki in navodili za uporabo videokonferenčnega sistema. Enako je glede ugotavljanja identitete določeno za obdolženca, pričo ali izvedenca, ki se preko videokonference za potrebe domačega postopka zaslišuje na ozemlju druge države. Pristojni organ, ki je podal zaprosilo drugi državi, mora zagotoviti navzočnost pristojne osebe pristojnega organa te države, ki zagotovi identifikacijo zaslišane osebe, pri zaslišanju pa je lahko navzoč tudi zagovornik (šesti odstavek 244.a člena ZKP). Podpisi na zapisniku, ki se vodi o zaslišanju, opravljenem z videokonferenco, ali zaslišanju, posnetem z ustreznimi tehničnimi sredstvi za zvočno in slikovno snemanje, niso potrebni (sedmi odstavek 244.a člena ZKP), saj je že sam posnetek odraz avtentičnosti izjave.⁴⁵

⁴⁵ P. Plesec, v: P. Plesec, P. Gorkič, 2021, Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uvodna pojasnila k noveli ZKP-O in stvarno kazalo, str. 70–71.

Glede elektronskega poslovanja sodišča sta bila z novelo ZKP-O spremenjena še 76. in 86. člen ZKP. Prvi kot pisno vlogo določa tudi vlogo v elektronski obliki, na podlagi spremenjenega šestega odstavka 86. člena ZKP pa se lahko v elektronski obliki izda tudi zapisnik o posvetovanju in glasovanju, ki ga podpiše le predsednik senata s svojim elektronskim podpisom in ne več vsi člani senata in zapisnikar.⁴⁶

3.3.2 Novela ZKP-O in videokonferenčna oprava naroka

Spremembe na področju uporabe videokonference v kazenskem postopku so posledica dalj časa trajajočih ukrepov, sprejetih zaradi svetovne zdravstvene situacije v zvezi z virusno boleznijo COVID-19, ki je precej otežila ali celo onemogočila delovanje sodišč. Z novelo ZKP-O sta bila dodana 84.a in 304.a člen ZKP. Prvi odstavek 84.a člena ZKP določa, da se lahko zaslišanje, predobravnavni narok, glavna obravnava in seja senata pod pogoji iz 244.a in 304.a člena ZKP opravijo tudi z uporabo tehničnih sredstev za prenos slike in glasu, torej z videokonferenco. Preiskovalni sodnik, sodnik posameznik ali predsednik senata lahko ob tem odredi, da se zaslišanja ali narok posname z ustreznimi tehničnimi sredstvi za zvočno ali zvočno slikovno snemanje, pri čemer se smiselno uporabljata 84. in 314. člena ZKP (drugi odstavek 84.a člena ZKP). Predobravnavni narok in glavna obravnava se na podlagi prvega odstavka 304.a člena ZKP opravita preko videokonference, če se s tem strinjata stranki postopka, o opravi naroka preko videokonference pa na podlagi drugega odstavka tega člena odloči senat z obrazloženim sklepom, ki mora biti v primeru izključitve javnosti javno razglašen oz. objavljen na spletnih straneh sodstva. Vročeni mora biti tudi strankam in drugim udeležencem skupaj z vabilom na narok, v katerem predsednik senata odredi način preverjanja identitete, ter s podatki in navodili za uporabo videokonferenčnega sistema. Navedena ureditev upošteva načeli neposrednosti in javnosti sojenja kot temeljni načeli kazenskega postopka.⁴⁷ Zoper sklep predsednika senata ni posebne pritožbe (tretji odstavek 304.a člena ZKP).

Že doslej je bilo mogoče na podlagi drugega in tretjega odstavka 244.a člena ZKP z uporabo videokonference izvesti zaslišanje obdolženca ali priče. Novela ZKP-O pa je te možnosti sodišča močno razširila. Preiskovalni sodnik, sodnik posameznik ali predsednik senata lahko na podlagi drugega odstavka 84.a člena ZKP ter

⁴⁶ M. Šepec, 2021, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) z novelo ZKP-O, str. 48–49.

⁴⁷ P. Plesec, v: P. Plesec, P. Gorkič, 2021, Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uvodna pojasnila k noveli ZKP-O in stvarno kazalo, str. 67, 69 in 71.

spremenjenih prvega, petega in sedmega odstavka 244.a člena ZKP ob tem odredi še snemanje prenosa zvoka in slike, oprava naroka z uporabo videokonference pa je ob tem mogoča tudi, ko za to ni posebej utemeljenih razlogov, pa se stranki s tem strinjata.⁴⁸

3.3.3 Videokonferenca v čezmejnih kazenskih zadevah

Videokonferenčno čezmejno zaslišanje je v kazenskem postopku urejeno s Konvencijo o pravni pomoči v kazenskih zadevah med državami članicami Evropske unije⁴⁹ (Konvencija), namen katere je vzpodbuditi in pospešiti medsebojno pravno pomoč v kazenskih zadevah med sodnimi, policijskimi in carinskimi organi ter izboljšati hitrost in učinkovitost pravosodnega sodelovanja.⁵⁰ V 10. členu Konvencije je določeno, da se lahko zaslišanje osebe, ki je na ozemlju ene države članice in jo morajo kot pričó ali izvedenca zaslišati sodni organi druge države članice, opravi prek videokonference tako, da zaprosena država članica v tak način oprave zaslišanja privoli, če uporaba videokonference ni v nasprotju s temeljnimi načeli njenega prava in če ima na voljo tehnična sredstva. Zaprošena država osebo, ki jo je treba zaslišati, na zaslišanje vabi v skladu s svojimi predpisi. V petem odstavku 10. člena so navedena pravila, ki se uporabljajo za zaslišanje prek videokonference, med drugim, da je med zaslišanjem osebe navzoč sodni organ zaprosene države, ki zagotovi identifikacijo osebe, ki se zaslišuje, hkrati pa skrbi za spoštovanje temeljnih načel prava zaprosene države članice. Če meni, da se ta med zaslišanjem kršijo, je dolžan takoj sprejeti vse potrebne ukrepe, da zagotovi nadaljevanje zaslišanja v skladu s temeljnimi načeli. Zaslišanje neposredno vodi sodni organ države prosilke ali pa to poteka pod njegovim vodstvom v skladu z nacionalno zakonodajo te države članice. Zaprošena država je dolžna zaslišancu po potrebi zagotoviti pomoč tolmača, zaslišanec pa lahko odkloni pričanje, če mu ta pravica pripada po nacionalni zakonodaji zaprosene države članice ali države članice prosilke. Glede odklonitve pričanja, ko so osebe zavezane pričanju ali ko osebe ne pričajo po resnici, se uporablja nacionalna zakonodaja na isti način, kot če bi zaslišanje potekalo v okviru nacionalnega postopka. Po končanem zaslišanju sodni organ zaprosene države sestavi zapisnik, v katerem navede tudi tehnične pogoje, v

⁴⁸ M. Špec, 2021, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) z novelo ZKP-O, str. 49–50.

⁴⁹ UL C 197, 12. 7. 2000.

⁵⁰ Konvencija z dne 29. 5. 2000 dopolnjuje Konvencijo Sveta Evrope o medsebojni pravni pomoči v kazenskih zadevah iz leta 1959 in njen protokol iz leta 1978.

katerih je potekalo zaslišanje. Videokonferenca se lahko uporabi tudi za zaslišanje obdolženca, vendar le s privolitvijo pristojnih sodnih organov, vsaka država pa lahko da splošno izjavo, da zaslišanja obdolženca ne bo izvedla, tudi sicer pa se sme zaslišanje izvesti le z njegovim soglasjem.

3.4 Videokonferenca pred avstrijskimi sodišči

3.4.1 Civilni postopek

Na podlagi par. 277 ZPO, ki ureja uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike pri izvajanju dokazov, mora sodišče v skladu s tehničnimi zmožnostmi, namesto zaslišanja po zaprošenem sodniku, dokaz izvesti neposredno z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike, razen če je zaslišanje po zaprošenem sodniku smotrnejše iz razlogov ekonomičnosti ali je potrebno iz drugih posebnih razlogov.⁵¹

Uporaba videokonference je v pravnem postopku zaradi možnosti ločenega zaslišanja oseb urejena tudi v par. 289.a ZPO, ki v prvem odstavku določa, da se v primeru, ko je obravnavana zadeva povezana s kazenskim postopkom, v katerem je zaslišana oseba oškodovanec v smislu alineje a) 1. točke par. 65 StPO, navzočnost strank postopka in njihovih pooblaščenecv na zahtevo zaslišane osebe omeji tako, da lahko ti zaslišanje spremljajo z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike ter postavljajo vprašanja, ne da bi bili navzoči na zaslišanju. Če je oškodovanec, ki ga je treba zaslišati, mladoletna oseba, je treba za njegovo zaslišanje, oz. zaradi oprave razgovora z njim, v postopek pritegniti ustreznega sodnega izvedenca. Na podlagi drugega odstavka tega par. sodišče osebo zasliši z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike tudi v vsakem drugem primeru, če glede na predmet dokazovanja in osebno prizadetost zaslišane osebe ni razumno pričakovati, da bo izjavo podala v navzočnosti strank in njihovih pooblaščenecv (tretji odstavek par. 289.a ZPO).

Zaslišanje mladoletnih oseb v pravnih postopkih ureja par. 289.b ZPO, ki določa, da lahko sodišče na zahtevo ali po uradni dolžnosti opusti zaslišanje v celoti ali o posameznih temah, če bi zaslišanje ogrozilo mladoletnika, ob upoštevanju njegove intelektualne zrelosti, predmeta obravnave in njegovega odnosa s strankami

⁵¹ W. H. Rechberger, T. Klicka, 2019, ZPO Zivilprozessordnung, str. 1345–1347.

postopka (prvi odstavek par. 289.b ZPO). Na podlagi drugega odstavka tega par. lahko sodišče zaslišanje na zahtevo ali po uradni dolžnosti na način iz prvega odstavka par. 289.a ZPO po potrebi opravi z izvedencem, če dobro počutje mladoletnika ne bo ogroženo s samim zaslišanjem, ampak z zaslišanjem v navzočnosti strank postopka ali njihovih pooblaščenecv. Pri tem je treba upoštevati še mladoletnikovo intelektualno zrelost, predmet obravnavanja in njegov odnos s strankami postopka. Pri zaslišanju je lahko navzoča oseba, ki ji mladoletnik zaupa (tretji odstavek par. 289.b ZPO).

Uporaba videokonference je urejena tudi z avstrijskim Zakonom o nepravdnem postopku⁵² (Ausserstreitgesetz, AussStrG), ki v par. 35 določa, da se, če ni drugače določeno, tudi v tem postopku smiselno uporabljajo določbe avstrijskega ZPO o uporabi tehnične opreme za prenos zvoka in slike pri izvajanju dokazov, izvajanju dokazov po zaprosenem ali pooblaščenem sodniku, ločenem zaslišanju strank ali prič, zaslišanju mladoletnih oseb ter glede pridobivanja dokazov v tujini.⁵³

3.4.2 Kazenski postopek - StPO

Avstrijski Zakon o kazenskem postopku⁵⁴ (StPO) določa, da se lahko zaslišanje obdolžencev, prič ter njihova seznanitev z odločitvijo v postopku opravi z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike. Na podlagi prvega odstavka par. 172 StPO mora policija državno odvetništvo, to pa sodišče, nemudoma obvestiti o odreditvi pridržanja, obdolženca pa je treba brez odlašanja in najkasneje v 48 urah privedi pred pristojno sodišče. Če je to zaradi oddaljenosti kraja odzema prostosti mogoče samo z nesorazmernimi naporji ali zaradi bolezni ali poškodbe obdolženca ni izvedljivo, se obdolženca lahko privede pred nepristojno sodišče ali v bolnišnico ter se ga zasliši z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike. Na enak način se mu sporoči tudi vsebino odločbe o odreditvi preiskovalnega pripora⁵⁵ ter se ga na podlagi tretjega odstavka par. 176 StPO zasliši pred iztekom pripora oz. nemudoma v primeru, če zaprosi za izpustitev, pa se državni tožilec izreče proti temu, ali če zaprosi za odreditev hišnega pripora na podlagi par. 173.a StPO ali v primeru, če ima

⁵² BGBl. I Nr. 111/2003.

⁵³ W. H. Rechberger, 2013, Kommentar zum Außerstreitgesetz, str. 162–165.

⁵⁴ BGBl. Nr. 631/1975.

⁵⁵ H. Fuchs, E. Ratz, 2020, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, str. 32–34.

sodišče pomisleke glede odrejenega pripora, pa obdolženec zaradi bolezni ne more priti na zaslišanje. Obdolženec mora imeti zagovornika.

Z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike se lahko na podlagi par. 247.a StPO na glavni obravnavi zasliši pričo, ki zaradi starosti, bolezni, šibkosti ali iz drugih opravičljivih razlogov in sposobna priti pred sodišče. Podobno lahko sodišče in državno tožilstvo na podlagi četrtega odstavka par. 153 StPO opravita takojšnje zaslišanje privedenega obdolženca, če je mogoče sklepati, da se bo sicer postopku skušal izogniti ali vplivati na dokaze, če se tožilec in obramba s tem strinjata oz. to od sodišča sporazumno zahtevata. Zaslihanje z uporabo videokonference se uporabi tudi v primerih ločenega kontradiktornega zaslihanja prič ali posebej zaščitene skupin oseb. Tretji odstavek par. 165. StPO tako določa, da se pri zaslihanju posebej ranljivih oškodovancev ali drugih prič, ki potrebujejo zaščito (starost, duševno in zdravstveno stanje ter žrtve določenih kaznivih dejanj po par. 66.a StPO) ali je to sicer v interesu iskanja resnice in se na predlog državnega tožilstva ali po uradni dolžnosti omeji možnost sodelovanja v postopku, zaslihanje opravi na način, da udeleženci v postopku (državni tožilec, obdolženec, oškodovanec, zasebni tožilec) in njihovi zastopniki zaslihanje spremljajo z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike. Svojo pravico do postavljanja vprašanj uveljavljajo brez navzočnosti pri zaslihanju. Če obstaja posebna potreba po zaščiti, se lahko za izvedbo zaslihanja povabi tudi strokovnjaka.

Na enak način je treba zaslišati tudi mladoletne priče, oškodovance kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, druge posebej ranljive oškodovance (par. 66.a StPO) ter priče, ki bodo v postopku pričale proti sorodniku, in priče, za katere se uporabljajo merila iz prvega odstavka par. 66.a StPO. Zaslihanje preko videokonference se opravi na njihov predlog ali na predlog državnega tožilca. Na podlagi tretjega odstavka par. 250 StPO mora predsednik senata oškodovanca in vsako osebo, ki je z naklepnim kaznivim dejanjem izpostavljena nasilju ali grožnji zoper njeno spolno nedotakljivost in samoodločbo ali osebo, ki bi zaradi osebne odvisnosti lahko bila s takšnim kaznivim dejanjem zlorabljen, s spremembo zakona od 28. 12. 2019 dalje pa tudi posebej zaščitene skupine oseb iz par. 66.a StPO, na njihovo zahtevo zaslišati na način iz tretjega odstavka par. 165 StPO s pomočjo tehničnih sredstev,⁵⁶ tudi sicer pa pri zaslihanju smiselno uporabiti par. 165 StPO.

⁵⁶ H. Fuchs, E. Ratz, 2021, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, str. 88 in 95–96.

Porotnikom, članom senata, ki pri zaslišanju niso bili navzoči, mora biti dana možnost, da se seznanijo z zaslišanjem in pričo zaslišijo.

Zaslihanje z videokonferenco StPO ureja še v zvezi z izvedbo tolmačenja. Drugi odstavek par. 56 StPO med drugim določa, da kadar tolmačenja za jezik, ki ga govori ali razume obdolženec, ni mogoče zagotoviti na kraju zaslihanja v razumnem času, se lahko tolmačenje zagotovi s tehnično opremo za prenos zvoka in slike, razen če je osebna navzočnost tolmača nujna za zagotovitev poštenega postopka.

4 Videokonferenca in temeljna načela sodnega postopka

4.1 Splošno o temeljnih načelih v civilnih in kazenskih postopkih

4.1.1 Načelo kontradiktornosti

Ustavna načela predstavljajo vodilne ideje, na katerih temelji sodni postopek, ter smernice zakonodajalcu za zakonsko ureditev procesnega prava in njegovih posameznih institutov.⁵⁷ Načelo kontradiktornosti ali razpravno načelo v skladu z 22. členom Ustave RS zagotavlja 5. člen ZPP, ki izraža pravico do izjave, pravilo *audiatur et altera pars*, ki je neposreden izraz pravice do enakega varstva pravic v postopku. V kontradiktornem postopku mora biti vsaki stranki omogočeno, da navaja dejstva, dokaze in pravna naziranja, da se opredeli do navedb nasprotne stranke, da sodeluje v dokaznem postopku, postavlja vprašanja pričam in izvedencem ter se izjavi o rezultatih dokazovanja in na sploh o vsem procesnem gradivu, ki lahko vpliva na odločitev sodišča. Sodna odločba in v njej vsebovane ugotovitve sodišča pa smejo v skladu z načelom kontradiktornosti zavezovati samo tiste osebe, ki so imele možnost sodelovati v postopku, v katerem je bila sodna odločba izdana.⁵⁸

Pravica do izjavljanja zagotavlja, da je vsakomur omogočeno priti do besede v postopku, ki se nanaša na njegove pravice in pravne interese, s čimer se preprečuje, da bi človek postal le predmet postopka in se pretvoril v objekt državnega

⁵⁷ Več v Z. Dežman, 2003, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, str. 213–214.

⁵⁸ A. Galič, v: L. Ude, N. Betetto, A. Galič, V. Rijavec, D. Wedam-Lukič, J. Zobec, 2010, Pravdni postopek, zakon s komentarjem, str. 53–54 in 60.

odločanja.⁵⁹ Stranka je deležna enakih pravic v postopku le tedaj, če ji je zagotovljeno sodelovanje v njem, sodišče pa ji mora to pravico v civilnem pravnem postopku le nuditi. Dolžnost stranke sodelovati v postopku ne obstaja, zato civilni pravdni postopek ne pozna sistema neposrednega prisiljevanja strank k sodelovanju v postopku, kot velja to v kazenskem postopku v zvezi z zagotavljanjem obdolženčeve navzočnosti.⁶⁰ Čeprav načelo kontradiktornosti v kazenskem postopku velja predvsem na glavni obravnavi, je celotni kazenski postopek prežet z razpravnimi elementi v vseh fazah postopka. Med pripravami na glavno obravnavo, kot tudi v poznejših fazah preiskave, preizkusa obtožnice ter v postopku s pravnimi sredstvi. Stranke postopka v skladu z načelom kontradiktornosti nadzorujejo tok informacij in odločajo o tem, kaj naj bo predmet dokazovanja, še pred glavno obravnavo pa so lahko navzoče pri zaslišanju prič in izvedencev.⁶¹

Načelo kontradiktornosti, ki se nanaša na oceno dokazov izvedenih na glavni obravnavi in se uresničuje z načelom ustnosti, strankam v postopku z izvedbo dokazov preko videokonference omogoča nastop, ki ustvarja vtis in psihološko podlago za presojo verodostojnosti njihovih izjav.

4.1.2 Načelo ustnosti

Na podlagi prvega odstavka 355. člena ZKP lahko sodišče sodbo opre samo na dejstva in dokaze, ki so bili predmet presoje na glavni obravnavi. Načelo ustnosti se v postopku kombinira z načelom pisnosti, še vedno pa je na njem poseben poudarek, saj zagotavlja sodišču neposreden kontakt med njim in strankami in mu omogoča opazovanje vedenja obeh strank in prič »iz prve roke«.⁶² Ustna obravnava se zato izkaže kot posebej potrebna, ko je za odločitev sodišča bistven vtis o osebnem značaju in načinu življenja stranke.⁶³ Sodišče o tožbenem zahtevku zato praviloma odloči na podlagi ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja, na tak način pa opravljajo stranke tudi procesna dejanja (4. člen ZPP).⁶⁴ Stranke opravljajo zunaj naroka posamezna pravdna dejanja pisno in na naroku ustno (16. člen ZPP),

⁵⁹ Več v A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 276–277 in 298.

⁶⁰ L. Ude, 2002, Civilno procesno pravo, str. 120.

⁶¹ Z. Dežman, 2003, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, str. 246–250.

⁶² W. Rechberger, v: V. Rijavec, T. Keresteš, T. Ivanc, 2016, Dimensions of Evidence in European Civil Procedure, str. 83.

⁶³ A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 305–307.

⁶⁴ L. Ude, 2002, Civilno procesno pravo, str. 122.

priprave za glavno obravnavo pa potekajo pisno. Enako ustno izpoveduje priča ter izvedenec poda svoje mnenje.⁶⁵

V kazenskem postopku se na glavni obravnavi izvajajo dokazi z zaslišanje obtoženca, prič in izvedencev ter z branjem pisne dokumentacije.⁶⁶ Na podlagi prvega odstavka 321. člena ZKP se glavna obravnava začne z branjem obtožnice ali zasebne tožbe. Zapisniki o ogledu zunaj glavne obravnave, o hišni ali osebni preiskavi, prepoznavi oseb, predmetov ali kraja storitve in o zasegu stvari ter listine, knjige, spisi in druga pisanja, ki se uporabijo kot dokaz, pa se na glavni obravnavi preberejo in se njihova vsebina ugotovi na tak način (339. člena ZKP).⁶⁷

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) pravico do ustne obravnave priznava kot del pravice iz prvega odstavka 6. člena Evropske konvencije o človekovih pravicah⁶⁸ (EKČP), čeprav ta pravica stranke ni neomejena in je izjemoma mogoče, da sodišče odloči tudi brez glavne obravnave, ko je tak postopek predpisan zaradi učinkovitosti in ekonomičnosti postopka. Kot bistven kriterij pri presoji pogojev se kaže narava zadeve. Bistvo načela ustnosti pa je, da se dokazi izvajajo na glavni obravnavi v njihovi izvorni obliki, da lahko stranke takoj zavzamejo stališče o izjavah nasprotne stranke, kar jim je treba zagotoviti tudi pri opravi obravnave preko videokonference. Ob načelu kontradiktornosti je načelo ustnosti tudi pogoj za uresničevanje načela neposrednosti in načela javnosti.⁶⁹

4.1.3 Načelo neposrednosti

Bistvo načela neposrednosti, ki izhaja iz 6. člena EKČP, je v tem, da si sodnik ustvari neposredni vtis o dokazih. Sodno odločbo izda tisti sodnik, ki je sodeloval na glavni obravnavi, na kateri sta stranki postavljali svoje trditve, sodišče pa je izvajalo dokaze. Njegov namen je, da se pri izvedbi dokazov izogne posredniku med strankama in

⁶⁵ L. Ude, v: L. Ude, N. Betetto, A. Galič, V. Rijavec, D. Wedam-Lukič, J. Zobec, 2010, *Pravdni postopek, zakon s komentarjem*, str. 48–49.

⁶⁶ Š. Horvat, 2004, *Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem*, str. 708.

⁶⁷ Na podlagi prvega odstavka 340. člena ZKP se smejo zapisniki o izpovedbah prič, soobtožencev ali že obsojenih udeležencev pri kaznivem dejanju ter zapisniki in drugi izvidi o izvidu in mnenju izvedencev prebrati samo, če so zaslišane osebe umrle, duševno zbolele ali jih ni mogoče najti ali če iz tehtnih razlogov ne pridejo k sodišču ali če brez zakonskega razloga nočejo izpovedati na glavni obravnavi. Na podlagi drugega odstavka tega člena se s soglasjem strank lahko preberejo zapisniki o prejšnjem zaslišanju teh oseb ali njihovi izvidi in mnenja, ne glede na to, ali so bile vabljene na glavno obravnavo.

⁶⁸ CETS No. 005, 1950.

⁶⁹ Z. Dežman, 2003, *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*, str. 249–250.

sodiščem ter dokaznim gradivom in sodiščem, v zadevi pa sodi sodnik, ki je s svojimi čutili zaznal naravo in vsebino dokazov ter sprejemal trditve strank o pravno pomembnih dejstvih. Sodnik mora sam sodelovati pri izvedbi dokazov, da si lahko ustvari sliko o individualnostih oz. posebnostih dokazov, ta pa mu omogoča presojo njihove vrednosti, tako kot mu neposredno zaslišanje omogoči, da si ustvari mnenje o verodostojnosti prič. Uveljavljeno je predvsem na prvi stopnji na glavni obravnavi, pri sprejemanju navedb strank in pri izvajanju dokazov, na drugi stopnji pa v primeru razpisane pritožbene obravnava (drugi odstavek 347. člena ZPP), ki se opravi po pravilih, ki veljajo za obravnavo pred sodiščem prve stopnje. Sodišče druge stopnje zato ne sme spreminjati dejanskih ugotovitev sodišča prve stopnje, če bi to pomenilo kršitev načela neposrednosti. Sodnik, ki ugotavlja dejansko stanje, je zato praviloma sodnik prve stopnje (*Iudex facti*), ki neposredno sprejema navedbe strank in izvaja dokaze.⁷⁰

ZPP ureja tudi nekatere izjeme od načela neposrednosti, zlasti z zaslišanjem prič in izvajanjem določenih dokazov pred predsednikom senata ali sodnikom zaprosenega sodišča (prvi odstavek 217. člena ZPP). Sklep o takšni izvedbi dokazov senat sprejme izjemoma in iz tehtnih razlogov, tudi zaradi smotrnosti in zmanjšanja procesnih stroškov. Pogost primer izvedbe dokaza po sodniku zaprosenega sodišča je zahteva po zaslišanju priče, ki živi v tujini, ob razmeroma nizki vrednosti spornega predmeta, ali ko priča ne more k sodišču zaradi bolezni. Gre torej za razloge, ki so enaki razlogom za izvedbo dokazov z uporabo videokonference.⁷¹ Prvi odstavek 260. člena ZPP določa, da se za stranko, ki nima pravnomočne sposobnosti, zasliši njen zakoniti zastopnik, sodišče pa lahko namesto njega ali poleg njega zasliši še stranko, če je to zaslišanje mogoče. Mladoletne osebe zastopajo njihovi starši (prvi odstavek 145. člena Družinskega zakonika),⁷² zato sodišče kot stranko zasliši kateregakoli od njih, enako velja za pravne osebe, ki jih člani uprave delniške družbe zastopajo

⁷⁰ Opustitev zaslišanja izvedenca na glavni obravnavi predstavlja kršitev načela neposrednosti. Posredno obravnavanje procesnega gradiva iz drugega sodnega postopka, v katerem ena izmed strank ni sodelovala in ni imela možnosti postavljati vprašanj izvedencu, poleg načela neposrednosti krši tudi načelo kontradiktornosti in enakega obravnavanja strank v postopku. Z branjem zapisnikov o zaslišanjih je kršeno tudi načelo ustnosti.

⁷¹ L. Ude, v: L. Ude, N. Betetto, A. Galič, V. Rijavec, D. Wedam-Lukič, J. Zobec, 2010, Pravdni postopek, zakon s komentarjem, str. 49–52.

⁷² Uradni list RS, št. 15/17, 21/18 - ZNOrg, 22/19, 67/19 - ZMatR-C, 200/20 - ZOOMTVI, 94/22 odl. US, 94/22 - odl. US, 94/22 - odl. US in 5/23.

skupaj, če statut družbe ne določa drugače⁷³ (drugi odstavek 266. člena Zakona o gospodarskih družbah).⁷⁴

V kazenskem postopku to načelo ureja prvi odstavek 355. člena ZKP, ki določa, da sodišče sodbo opre samo na dejstva in dokaze, ki so bili pretreseni na glavni obravnavi.⁷⁵ To procesno pravilo hkrati obtožencu zagotavlja še pravico do učinkovite obrambe, saj mu omogoča, da se na glavni obravnavi sooči z vsemi dejstvi in dokazi, na katerih bo smela temeljiti sodba. Čeprav se dokazi na glavni obravnavi praviloma izvajajo neposredno, to ne pomeni, da sodišče ne more opreti sodbe na izpovedbe obtoženca, prič in izvedencev, ki so bile dane v predhodnem postopku preiskave, morajo pa biti za branje teh izpovedb izpolnjeni pogoji iz 340. člena ZKP. Sklepanje, ali je neko dejstvo dokazano, mora temeljiti na kritični, logični in življenjsko izkustveni presoji dokazov, ki jo mora sodišče argumentirano obrazložiti v sodbi. Ugotavljanje odločilnih dejstev z izvedbo dokazov in njihovo presojo po načelu proste presoje dokazov (prvi odstavek 18. člena ZKP) pa je najtežja sestavina funkcije sojenja.⁷⁶

Načelo neposrednosti je poleg načela ustnosti in načela javnosti zato načelo, ki zadeva tudi potek kazenskega postopka ter način uporabe dokaznih sredstev z namenom čim zanesljivejšega spoznanja njihove dokazne vrednosti.⁷⁷

4.1.4 Načelo javnosti

Na podlagi 24. člena Ustave RS so sodne obravnave javne, javno se izrekajo tudi sodbe, izjeme od načela javnosti pa so določene z zakonom. Na podlagi prvega odstavka 4. člena ZPP sodišče o tožbenem zahtevku odloči na podlagi ustnega, neposrednega in javnega obravnavanja. Javnost glavne obravnave je določena tudi s prvim odstavkom 293. člena ZPP, vse določbe o javnosti na glavni obravnavi pa veljajo smiselno tudi za narok zunaj glavne obravnave pred predsednikom senata in za narok pred zaprosenim sodnikom (297. člen ZPP). Javnost je že po zakonu

⁷³ J. Zobec, v: L. Ude, N. Betetto, A. Galič, V. Rijavec, D. Wedam-Lukič, J. Zobec, 2005, Pravdni postopek, zakon s komentarjem, str. 519.

⁷⁴ Uradni list RS, št. 65/09 - uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 - odl. US, 82/13, 55/15, 15/17, 22/19 - ZPosS, 158/20 - ZIntPK-C, 18/21, 18/23 - ZDU-1O in 75/23.

⁷⁵ Tudi listine, ki se uporabijo kot dokaz, se sodišču po možnosti predložijo v izvorniku ter se na glavni obravnavi zaradi ugotovitve vsebine preberejo (prvi odstavek 339. člena ZKP).

⁷⁶ Š. Horvat, 2004, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem, str. 735–736.

⁷⁷ Z. Dežman, 2003, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, str. 243 in 250.

izključena v nekaterih pravnih in nepravdnih postopkih⁷⁸ in pri sklepanju sodne poravnave na pripravljalnem naroku (sedmi odstavek 279.c člena ZPP). Senat lahko na podlagi prvega odstavka 294. člena ZPP izključi javnost celotne glavne obravnave ali njenega dela, če to zahtevajo koristi uradne, poslovne ali osebne skrivnosti, koristi javnega reda ali razlogi morale. O tem odloči sodišče s sklepom, ki mora biti obrazložen, in zoper njega ni posebne pritožbe (296. člen ZPP). Na podlagi drugega odstavka tega člena se lahko javnost izključi tudi zaradi vzdrževanja reda na glavni obravnavi in zagotovitve njenega neoviranega poteka, izključitev javnosti pa je treba vpisati v zapisnik (drugi odstavek 123. člena ZPP).

Tudi v kazenskem postopku je glavna obravnava javna. Na njej smejo biti navzoče le polnoletne osebe (prvi in drugi odstavek 294. člena ZKP), senat pa sme po uradni dolžnosti ali na predlog strank javnost vse ali dela glavne obravnave izključiti, če je to potrebno za varovanje tajnosti, varstva javnega reda, morale, varstva osebnega ali družinskega življenja obtoženca, oškodovanca, priče ali koristi mladoletnika, ali če bi po mnenju senata javnost škodovala interesom pravičnosti (295. člen ZKP). O izključitvi javnosti odloči senat s sklepom, ki mora biti obrazložen in javno razglašen, enako kot v civilnem postopku pa se sme izpodbijati le v pritožbi zoper sodbo (297. člen ZKP).

Bistvo načela javnosti sodnih postopkov je njegov namen družbi omogočiti nadzor nad delom sodišč. Javno odločanje sodišč je zato pomembno za zagotavljanje pravne varnosti, navzven pa se odraža tako, da sme biti vsak polnoleten navzoč na naroku za glavno obravnavo ter jo sme komentirati in poročati o dogajanju na glavni obravnavi.⁷⁹ Le ustno izražene procesne izjave omogočajo javnosti, ki sicer nima vpogleda v sodni spis, seznanitev z delom sodišča.⁸⁰ Uresničevanje načela javnosti je zato treba zagotavljati tudi pri opravi obravnave preko videokonference in poskrbeti za možnost njenega spremljanja neposredno v sodni dvorani ali oddaljeno s prenosom zvoka in slike.

⁷⁸ Na podlagi 43. člena Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list RS, št. 16/19; ZNP-1) je javnost izključena v postopkih za ureditev osebnih stanj in družinskih razmerij.

⁷⁹ L. Ude, 2002, Civilno procesno pravo, str. 129.

⁸⁰ Z. Dežman, 2003, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, str. 250.

4.2 Pogled na videokonferenco skozi temeljna načela

4.2.1 Splošno o temeljnih načelih pri opravi videokonference

Izvedba obravnave ali posameznih procesnih dejanj z uporabo videokonference ne nasprotuje nujno ustavnim garancijam, ki izhajajo iz temeljnih načel sodnega postopka, kljub temu pa je temeljna načela postopka treba razlagati na enak način kot v primeru izvedbe postopka pred sodiščem z vsemi udeleženci prisotnimi v razpravni dvorani. Ob tem je treba smiselno upoštevati še posebnosti, ki jih ima oprava procesnega dejanja z uporabo tehničnih sredstev za prenos zvoka in slike. Udeležencem sodnih postopkov je treba torej zagotoviti vse pravice, kot jim gredo pri klasični izvedbi postopka, z navzočnostjo vseh udeležencev v razpravni dvorani sodišča.

Tudi zaslišanje preko videokonference s prenosom zvoka in slike je opravljeno neposredno pred sodnikom, saj temeljna načela ne zahtevajo nujne fizične navzočnosti v razpravni dvorani sodišča. Ravno tako načela niso absolutna in so mogoči določeni odmiki od njih. Pri izvedbi postopka je zato treba slediti predpisom in njihovi razlagi, spet pa jih je treba razlagati na način, da razlaga ustreza posamezni konkretni situaciji, v kateri se jih uporabi. Prav takšno je načelo neposrednosti v zvezi s postopkom, izvedenim z uporabo videokonferenčne tehnologije. Namen načela neposrednosti je zato mogoče zagotoviti tako v primeru fizične navzočnosti v razpravni dvorani kot v primeru prenosa zvoka in slike preko videokonference. Drugače pa je v smislu psiholoških vidikov izvajanja dokazov na tak način. V primeru izvedbe dokazov v razpravni dvorani je tem zadoščeno, ni pa temu nujno tako pri izvedbi dokazov preko videokonference.⁸¹

4.2.2 Načelo neposrednosti in videokonferenca

Zaslišanje z uporabo tehničnih sredstev za prenos zvoka in slike spada na področje neposrednega pridobivanja dokazov. Naloga posameznih držav je dolgoročno gledano vzpodbujanje uporabe takšnih sredstev, v čezmejnih postopkih pa je posameznim državam še vedno prepuščeno, da izvedbo posameznega dokaza na

⁸¹ Tako M. Mayrhofer, *Digitale Kommunikationsmittel im Gerichtlichen Verfahren*, LIT Law Lab Digital Transformation and Law, A Comprehensive Perspective, Linz Institute of Technology, dostopno na: jku.at (2. 9. 2021).

podlagi Uredbe in Konvencije tudi odklonijo, če nasprotuje temeljnim načelom njihovega pravnega reda. Oprava ustne glavne obravnave z uporabo tehnične opreme za prenos zvoka in slike se glede na veljavno zakonsko ureditev lahko izvede brez posebnih vsebinskih sprememb in omejitev ter je domala enakovredna izvedbi glavne obravnave z navzočnostjo vseh udeležencev postopka v razpravni dvorani sodišča, ko na podlagi neposrednega obravnavanja sodnik po splošnih zakonih logike, psihologije, znanosti in izkušenj na splošno opravi dokazno oceno izvedenih dokazov.⁸² Na podlagi drugega odstavka 114.a člena ZPP se lahko pod pogoji, ki veljajo za opravo videokonference, izvede tudi dokaz z ogledom, listinami, zaslišanjem strank in prič ter dokaz z izvedencem.

V postopku, tudi če se izvede z uporabo videokonference, je še vedno treba paziti na temeljna načela. Če se obtožencu v kazenskem postopku ne omogoči, da se na glavni obravnavi v prisotnosti obremenilnih prič seznanj z njihovimi izpovedbami v prejšnjih postopkih, mu je tudi v primeru zaslišanja, opravljenega preko videokonference, s tem kršena pravica do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave RS ter okrnjena pravica do učinkovite obrambe.⁸³ Kršitev je storjena na enak način, kot bi bila z navzočnostjo zaslišanih prič v razpravni dvorani.⁸⁴ Tudi sodnik, ki sodi, se mora z dokazi seznaniti neposredno, saj se le tako lahko prepriča o njihovih avtentičnosti.⁸⁵ Sicer je podana kršitev načela neposrednosti, saj si sodnik, ki pri izvajanju dokazov ni sodeloval, ni mogel ustvariti neposrednega vtisa o izvedenih dokazih ter nato napraviti in obrazložiti dokazne ocene v skladu z lastnimi prepričanji in neposrednimi zaznavami. Sodnikovo neposredno zaznavanje ima še posebno velik pomen pri presoji osebnih (personalnih) dokazov, torej pri zaslišanju obdolženca in prič. Le v primeru, ko neposredno sodeluje pri izvajanju dokazov, si lahko na podlagi notranje psihološke presoje ustvari sliko o posebnostih posameznega dokaza ter subjektivno mnenje o verodostojnosti personalnih dokazov.⁸⁶

⁸² VSRS sodba II Ips 111/2018 z dne 5. 9. 2019, ECLI:SI:VSRS:2019:II.IPS.111.2018.

⁸³ Gl. VSRS sklep I Kp 50717/2017 z dne 10. 1. 2020, ECLI:SI:VSRS:2020:I.KP.50717.2017.

⁸⁴ Tudi če se zaslišanje priče opravi preko videokonference, sme sodišče na podlagi 335. člena ZKP v kazenskem postopku sodbo opreti samo na dejstva in dokaze, ki so bili pretreseni na glavni obravnavi. Predsednik senata lahko priči po potrebi prebere njeno prejšnjo izpovedbo ali del nje, če priča izpoveduje, pa se določenih dejstev ne spomni. Na tak način presoja tudi verodostojnost izpovedbe priče.

⁸⁵ M. Šepec, 2021, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) z novelo ZKP-O, str. 49.

⁸⁶ Gl. VSRS sodba I Ips 6676/2010 z dne 19. 10. 2017, ECLI:SI:VSRS:2017:I.IPS.6676.2010.

Izvedba dokaza preko videokonference ne omejuje načela neposrednosti samo z vidika neposrednega dojetja zaslišanega, temveč tudi z vidika zakritja njegove mimike. Pri zaslišanju neposredno pred sodnikom v razpravni dvorani sodnik veliko lažje opazi neverbalni vtis, ki ga ustvarja zaslišani, saj se dokazna vrednost izpovedb zaslišanih strank ali prič ne izoblikuje le po izrečenih besedah, pač pa tudi po okoliščinah, v katerih so besede izrečene, po gestah zaslišanega, barvi in tonu njegovega glasu, odločnosti ali neodločnosti, samozavesti ali zmedenosti.⁸⁷ Ta je lahko zato drugačen, če gre za zaznavanje zaslišanca preko prenosa zvoka in slike, pa tudi zaslišanec težje naredi vtis na sodnika in udeležence postopka, saj lahko mimika in vzdušje, ki ga ustvarjajo osebe, navzoče v razpravni dvorani, pri videokonferenci izostane. Sodnik na podlagi neposrednega zaznavanja vtise interpretira in jih razlaga glede na način lastnega siceršnjega obravnavanja zadev. Iz tega razloga so tudi nekateri postopki primernejši za obravnavo preko videokonference.

Načelo neposrednosti je zato pri izvedbi sodnega postopka z uporabo tehnike za prenos zvoka in slike lahko ogrožena, saj se s komunikacijo preko zvočnika in mikrofona nadomešča osebni in neposredni kontakt med sodiščem in prič.⁸⁸ Na Nizozemskem so bila zato v zvezi z uporabo sistema za izvedbo videokonference izdana navodila, v katerih je bilo ravno iz razloga zaznavanja vtisa, ki ga oseba ustvari, določeno, da morajo imeti vsi udeleženci postopka, ki se nahajajo v razpravni dvorani, enak vtis glede očesnega stika z udeleženci v drugi, oddaljeni razpravni dvorani. Poskrbeti je treba tudi, da se vtis o očesnem stiku z mesta, kjer sedi sodnik, ne razlikuje od vtisa, ki se ga dobi z mesta, kjer sedi odvetnik.⁸⁹ V zadevah, v katerih prevladujejo močna čustva in je za odločitev še toliko bolj pomembno celostno dojetje stranke ali priče, se zato obravnavanje z videokonferenco ne izkaže kot primerno. Tipičen tak primer so spori iz družinskih razmerij, v katerih že sicer ni dovolj, da se na obravnavi zagotovi pravica do navzočnosti strankinega pooblaščenca ali zastopnika, pač pa mora biti stranki sami omogočeno, da se udeleži postopka.⁹⁰

⁸⁷ VSRS sodba III Ips 4/2021 z dne 27. 7. 2021, ECLI:SI:VSRS:2021:III.IPS.4.2021.

⁸⁸ C. H. Rhee, A. Uzelac, 2015, Evidence in Contemporary Civil Procedure, Fundamental Issues in a Comparative Perspective, str. 8.

⁸⁹ B. Lesjak, Videokonferenčna zaslišanja za hitrejša in cenejša sodna postopka, 2008, str. 10.

⁹⁰ A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 306.

Sodnikova celostna zaznava zaslišanca je končno odvisna tudi od kvalitete prenosa zvoka in slike. Videokonferenčni prenos je zato z vidika zaznave treba čim bolj približati fizični prisotnosti udeležencev v razpravni dvorani, kar se pred tujimi sodišči poskuša doseči z vrtljivimi kamerami, ki samodejno izostrijo govorca ter z uporabo tehnologije deljenega zaslona. Glede na to, v kolikšni meri se je z videokonferenco mogoče približati izvedbi dokazov z navzočnostjo v razpravni dvorani, pa se postavlja tudi vprašanje enakosti orožij v tako izvedenih postopkih.⁹¹

5 Prednosti in slabosti izvedbe postopka z uporabo videokonference

5.1 Prednosti videokonferenčne oprave procesnih dejanj in narokov

Uporaba tehnologije za prenos zvoka in slike odpira številne možnosti za lažje in učinkovitejše pridobivanje dokazov, ki lahko strankam in sodiščem prihrani veliko časa in denarja.⁹² Naroki za ustne obravnave ter za izvedbo posameznih procesnih dejanj zaradi zaslišanj prič, izvedencev in drugih udeležencev sodnih postopkov se lahko izvedejo brez vsebinskih sprememb in omejitev ter hitro in ekonomično. Ker je videokonferenca enakovredna ustni obravnavi, ki se opravi z navzočnostjo vseh udeležencev postopka v sodni dvorani,⁹³ predstavlja tudi način neposredne izvedbe dokazov.

Prednost izvedbe postopka z uporabo videokonference je tudi v možnosti ureditve hitrega angažiranja tolmača, npr. pri opravah prvih zaslišanj ob odvzemu prostosti. Po zgledu nemških sodišč se izvedenca na tak način pritegne v postopek takoj, ko je ta potreben, kar občutno pohitri postopke, saj ni potrebe po prelaganju zaslišanj, hkrati pa se tolmaču prihrani pot do sodišča. To se izkaže še posebej za koristno, ko je pri sodišču potrebno tolmačenje jezika, za katerega tolmač prebiva v oddaljenem kraju. Smiselno na tak način je sicer že bilo urejeno tolmačenje znakovnega jezika s

⁹¹ Načelo enakosti orožij v civilnem postopku vključuje stališče, da imata obe stranki v zadevi pravico biti obveščeni o dejstvih in argumentih nasprotne stranke in da mora vsaka stranka imeti enako možnost odgovoriti drugi. Stranka mora imeti možnost drugi stranki predstaviti svoja stališča, vključno z dokazi, pod pogoji, ki je ne postavljajo v vsebinsko slabši položaj nasproti drugi stranki.

⁹² V. Rijavec, v: V. Rijavec, T. Keresteš, T. Ivanc, 2016, Dimensions of Evidence in European Civil Procedure, str. 7.

⁹³ Na podlagi drugega odstavka 114.a člena ZPP lahko sodišče na način, da se stranke in njihovi pooblaščenci nahajajo na drugem kraju kot v razpravni dvorani, izvede tudi dokaze z listinami, vendar še vedno velja, da sodišče te dokaze izvaja na način, da se mu predložijo v izvorniku, prepisu ali v elektronski (digitalizirani) kopiji (107. člen ZPP).

prej navedenim 102. členom ZIUPOPdVE v času trajanja epidemije bolezni COVID-19.⁹⁴

Odreditev oprave postopka z uporabo videokonference zahteva odobritev strank, zato strankam ni prepovedano, da se pojavijo v razpravni dvorani, razen če gre za kazenski postopek in so za takšno opravo naroka ali procesnega dejanja podani posebej utemeljeni razlogi ali zaradi veljave posebnih ukrepov, ki preprečujejo dostop strank in drugih udeležencev na sodišča, kot so veljali z razglasitvijo ukrepov za preprečevanje širjenja nalezljive bolezni COVID-19. Izvedba postopka s pomočjo sodobnih tehnologij za prenos zvoka in slike je dobila ravno z uveljavitvijo takšnih ukrepov možnost pridobivanja na veljavi.

5.2 Pomanjkljivosti izvedbe postopka z videokonferenco

Postopek, ki se opravi z uporabo videokonference, mora z vidika ustnosti in neposrednosti sodniku omogočati izvedbo naroka na enak način kot ob njegovem neposrednem soočenju s strankami, pričami in izvedenci ter drugimi udeleženci sodnih postopkov v razpravni dvorani. Zato je še posebno pozornost treba nameniti načelu neposrednosti, ki daje sodniku na podlagi neposrednega vtisa, ki si ga ustvari, možnost presojeti verodostojnost tako izvedenih dokazov, vsakršen izostanek pridobivanja takšnega vtisa pa spoznavne možnosti sodnika okrne.

Pomanjkljivosti so lahko podane tudi na strani udeležencev sodnih postopkov in se kažejo v njihovi kompetenci digitalne pismenosti, ki jim lahko preprečuje način samostojnega sodelovanja v sodnem postopku z uporabo videokonference. Sodišča lahko v nujnih zadevah tudi brez soglasja strank odredijo opravo naroka z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike, zato je smiselno, da se predhodno preveri možnosti izvedbe postopka z uporabo videokonference tako, da se kontaktira s strankami ali njihovimi odvetniki.

Pomembna je tudi zmožnost sodnika med postopkom pri osebi zaznati pomanjkanje sposobnosti za sodelovanje v postopku, ki je lahko pri ponosu zvoka in slike okrnjena in zato predstavlja slabost takšne izvedbe postopka. Na drugi strani videokonferenčne povezave lahko gre za osebo, ki ni sama sposobna zavarovati

⁹⁴ Šlo je za postopke s področja invalidskega varstva.

svojih pravic v postopku, predvsem učinkovito zavarovati svoje pravice do izjavljanja in ji je zato treba zagotoviti ustrezno zastopanje, sodnik pa tega ne zazna. V našem pravnem redu se obstoj poslovne in s tem procesne sposobnosti domneva, šele sum na njeno pomanjkanje pri stranki pa od sodišča zahteva, da o tem opravi poizvedbe in prepreči kršitev pravic v postopku.⁹⁵

5.3 Odprta vprašanja v zvezi z uporabo videokonference

Kvalitetni prenos zvoka in slike preko videokonferenčne povezave je mogoče zagotoviti samo z ustrezno tehnično opremo, ki še ni na voljo v vseh razpravnih dvoranh sodišč. Tudi v tujini so s sodobno videokonferenčno opremo ponavadi opremljene le največje razpravne dvorane. Težave pa se kažejo tudi v tem, da sodišča različnih držav uporabljajo različno tehnično in programsko opremo.⁹⁶ Medsebojna povezljivost zahteva, da oprema ustreza standardom opreme pisarn sodnikov, odvetnikov in državnih organov, na strani končnih uporabnikov pa mora biti hkrati povezljiva s prenosnim računalnikom, ki razpolaga s spletno kamero, mikrofonom in zvočniki ali s telefonom, ki omogoča videokonferenčno povezavo. Sicer pa sodobna oprema sodišč za elektronsko poslovanje v veliki večini že zagotavlja takšno povezovanje in omogoča uporabo za videokonferenčne povezave.

Sodišče mora biti pripravljeno tudi na ustrezno odzivanje na motnje v povezavah, do katerih lahko pride zaradi nihanja kakovosti internetne povezave, nezadovoljivih hitrosti, ki so potrebne za prenos zvoka in slike ali celo biti pripravljeno na popolne prekinitve povezave med videokonferenčnim prenosom. Med samim videokonferenčnim prenosom se zato lahko zgodi, da se kak stavek »izgubi«, na kar je treba biti pozoren in v takih primerih udeležencem ponuditi, da povedano ponovijo.

Ravno tako med državami ni na enak način urejeno ugotavljanje identitete oseb, ki sodelujejo v postopkih, ki se opravljajo s pomočjo videokonference. V Nemčiji je to vprašanje še vedno odprto, medtem ko je pri nas na to vprašanje odgovorjeno v čezmejnem kazenskem postopku, ko to opravi pristojna oseba organa, ki opravlja

⁹⁵ A. Galič, v: L. Šturm, 2011, Komentar Ustave Republike Slovenije, str. 301–302.

⁹⁶ V nekaterih državah sodišča uporabljajo namensko razvito opremo za videokonferenčne povezave razpravnih dvoran, hkrati pa je vedno bolj razširjena uporaba aplikacij Skype, Zoom in MS Teams, ki so sicer uporabnikom prosto dostopne in enostavne za uporabo, vendar možnost uporabe različnih aplikacij za oddaljeno povezovanje kaže tudi pomanjkljivosti pri možnosti sočasnega vzpostavljanja večjega števila ločenih videokonferenčnih povezav.

zaslišanje, oz. se lahko identifikacija zaslišanega opravi na ustrezen način, razviden iz prenosa slike, ki mora biti zabeležen na posnetku videokonferenčnega prenosa.⁹⁷

Razlike med posameznimi ureditvami so tudi glede snemanja ustnih obravnav, ki se opravljajo preko videokonferenčnih prenosov. V skladu s slovensko zakonsko ureditvijo se prenos zvoka in slike lahko tudi posname, v tujini pa je lahko snemanje videokonferenčnih prenosov prepovedano tudi sodiščem. Tako je na podlagi par. 22 avstrijskega Zakona o medijih⁹⁸ (MedienG) prepovedano filmsko in zvočno snemanje obravnave sodišč, kar se nanaša tudi na uporabo tehnologije za prenos zvoka in slike.⁹⁹ Težavo pa predstavlja tudi prikrit način snemanja videokonferenčnega prenosa zvoka in slike s strani prič ali drugih udeležencev sodnih postopkov, ki se v prenos povezujejo s svojo napravo ter lahko posledično te posnetke delijo z javnostjo.¹⁰⁰

Med državami se razlikujejo tudi ureditve glede sodelovanja javnosti v postopkih, ki se opravljajo z uporabo tehnologije za prenos zvoka in slike, in s tem uresničevanja pravice iz 6. člena EKČP. Odgovor, da se javnost enostavno izključi iz tako opravljenih postopkov, ni ustrezen, ZPP in ZKP pa na to vprašanje v primeru oprave glavne obravnave preko videokonference ne odgovorita. Smiselno je razmišljanje v smeri, da se predvajanje videokonferenčnega prenosa zagotovi na zaslonu ali s projektorjem in zvočniki, ki se nahajajo v razpravni dvorani sodišča ali v kakšnem drugem prostoru sodišča, kjer lahko javnost glavno obravnavo ločeno spremlja, akreditiranim novinarjem pa se zagotovi možnost, da se povežejo v videokonferenčni prenos na način pasivnega spremljanja.

Kot predstavljeno, lahko da odgovore na ta in morebitna druga vprašanja v zvezi z izvedbo videokonferenčnega obravnavanja pred sodišči njihova interdisciplinarna obravnava ob primerjalnopravnem upoštevanju ureditev pred sodišči drugih držav. Smiselno je, da si ta ne nasprotujejo, saj je namen tudi v povezljivosti s sodišči in

⁹⁷ Na podlagi 244.a člena ZKP mora biti ob obdolžencu, prič ali izvedencu prisotna oseba pristojnega organa, ki zagotovi ustrezno identifikacijo zaslišane osebe. Če se zaslišanje posname s sredstvi za zvočno slikovno snemanje, se lahko identiteta zaslišane osebe preveri na drug ustrezen način zabeležen na posnetku. Na podlagi 304.a člena ZKP mora biti strankam pred opravo videokonference skupaj z vabilom na narok vročen sklep, v katerem predsednik senata odredi način preverjanja identitete.

⁹⁸ BGBl. Nr. 314/1981.

⁹⁹ Tako kot snemanje v kazenskih postopkih ni dovoljeno na podlagi 301. člena ZKP ter v civilnih na podlagi 17. člena Sodnega reda (Uradni list RS, št. 87/16 in 127/21).

¹⁰⁰ Do nedovoljenega zvočnega snemanja lahko pride tudi pri izvedbi naroka ali procesnega dejanja neposredno v razpravni dvorani, zato takšnega prikritega početja udeležencev postopkov že tako ni mogoče absolutno preprečiti.

organi drugih držav, ko se na ta način omogoči neposredno izvajanje dokazov, pričam, strankam in njihovim pooblaščenem pa prihrani nepotrebna dolgotrajna potovanja. V določeni meri je za težave v zvezi s čezmejnimi videokonferenčnimi zaslišanji ustrezno poskrbljeno s tem, da je pri izvedbi zaslišanj oz. videokonferenčnem prenosu določena uporaba prava države prosilke.

V nenujnih zadevah je postopek z uporabo videokonference mogoče izpeljati le s soglasjem strank. Če stranke ne soglašajo s takšno izvedbo postopka in pride do kršitve njihove pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja iz 23. člena Ustave RS, se postavi tudi vprašanje glede odgovornosti za takšne zamude v postopku. Še vedno pa lahko sodišča postopek izvedejo na način z uporabo videokonferenčnega prenosa brez soglasja strank, če tega drugače ni mogoče izvesti.

6 Zaključek

Čeprav je zakonodajalec že vzpostavil pogoje za izvedbo postopka z uporabo videokonference, se je sodišča ne poslužujejo pogosto, niti ni prišlo do posebnega razmaha njene uporabe v obdobju omejenega poslovanja sodišč kot posledici preprečevanja širjenja virusne bolezni COVID-19. Kljub temu je pričakovati, da bo tak način obravnavanja zadev pri sodiščih sčasoma obveljal kot običajen in splošno sprejet, ko priče in pooblašenci ne bodo rabili časa namenjati potovanju na oddaljena sodišča. Naloga zakonodajalca je, da uporabo videokonference uredi čim bolj podrobno in se izvedbo dokazov ter opravo glavne obravnave čim bolj približa neposredni ustni obravnavi izvedeni z navzočnostjo strank in drugih udeležencev postopka neposredno v razpravni dvorani. S tem so mišljeni poudarki na upoštevanju poglobitnih razlik pri vodenju obravnave, ki so sicer prisotne tudi med pisnim in ustnim postopkom, torej vzdušje razpravne dvorane, mimika udeležencev postopkov in posledično celotni vtis, ki ga udeleženci v razpravni dvorani ustvarijo pri sodniku. Ob tem ne smemo spregledati niti vloge pooblaščenec v civilnih in obrambe v kazenskih zadevah.

Širjenje virusne bolezni COVID-19 je pokazalo možnosti za izvedbo postopkov z uporabo tehničnih naprav za prenos zvoka in slike ter potrebo po sprejemu novih predpisov. S predpisi, sprejetimi na tej podlagi, se je še dodatno in podrobneje uredila izvedba videokonferenc, na spremembe pa je bilo treba reagirati hitro, kar je izpostavilo določene slabosti, ki so prispevale k razvoju na tem področju, tako v civilnih kot kazenskih postopkih. Sodni postopki se tudi sicer ves čas modernizirajo,

sledijo ureditvam v drugih državah in mednarodnemu delovanju pravnih in fizičnih oseb, kar je še posebej pomembno, ko se pospešeno kaže vedno večja mednarodna povezanost sodišč z drugimi državnimi organi. Sodišča morajo razvoju slediti z učinkovitimi sodnimi postopki ter tehnično opremljenostjo razpravnih dvoran. Posamezni ukrepi pa imajo učinke tudi na čezmejne sodne postopke, ki se vodijo na podlagi Uredbe in Konvencije, saj se videokonference izvedejo v skladu s pravom države prosilke.

Pri uporabi tehnične opreme mora biti poskrbljeno za varnost in zakonitost izvedbe postopkov tudi za v prihodnje. Prizadevanja morajo biti usmerjena v odstranjevanje tehničnih ovir pri izvedbi postopkov z uporabo tehnologije za prenos zvoka in slike, saj se na ta način olajša dostop do sodišč njihovim uporabnikom, kar končno prispeva tudi k učinkovitosti sodišč v smislu hitrejše in ekonomičnejše oprave postopkov. Stanje tehnologije ob stabilni internetni povezavi sodišč več ne bi smelo predstavljati ovir pri izpeljavi videokonferenc, saj jih je tudi glede na izkušnje v drugih državah mogoče izvesti s tehnično opremo, ki je danes splošno dosegljiva vsem uporabnikom spletnih storitev. Čeprav se lahko še vedno zgodi, da se v postopku, opravljenem z uporabo videokonference, del povedanega presliči ali pride do napak v povezavi na strani sodišča ali ostalih udeležencev, pa je na te pomanjkljivosti treba biti pripravljen, da se jih hitro in učinkovito odpravi na način, ki ne vpliva na kakovost izvedbe postopka.

Pravosodje se ves čas spreminja in modernizira, s tem pa njegovo poslovanje postaja vedno bolj brezpapirno, k čemur posebej pripomorejo tudi projekti, kot so e-sodstvo. V prihodnosti lahko pričakujemo, da bo takšnega elektronskega poslovanja vedno več in ne samo glede zavezujočih vlog, oddanih po elektronski poti, temveč tudi večje število opravljenih glavnih obravnav, zaslišanj strank, prič, izvedencev ter opravljenih tolmačenj z uporabo tehnologije za prenos zvoka in slike. Še vedno pa bo v tako izvedenih postopkih treba spoštovati temeljena načela, da ne bo prihajalo do kršitev pravic strank. Sodnik se bo moral ob upoštevanju načela neposrednosti z dokazi še vedno v čim večji meri seznaniti neposredno, sicer pa bo uporabo načela neposrednosti, javnosti in ostalih vedno znova treba presoјati z vidika poštene izvedbe postopka.

Dosedanje izkušnje na tem področju v tujini kažejo, da prednosti uporabe sodobnih načinov delovanja sodišč precej presegajo njihove slabosti. Potrebno je poznavanje obojih, saj je njihovo upoštevanje pri nadaljnjem razvoju bistveno za ustrezno reagiranje sodstva in posledično razširjenost uporabe sodobnih tehnologij pri vodenju postopkov. Sodišču bo še vedno prepuščena odločitev o tem, na kak način se bo izvedla obravnava posamezne zadeve, tudi glede na njeno naravo. Človeški vidik zaznave udeležencev, torej obnašanja zaslišanih prič in izvedencev, je v določenih zadevah še posebej pomemben, zato je presoja o tem, ali se bo obravnava izvedla s pomočjo videokonference, ko se ti ne nahajajo v razpravni dvorani sodišča, temveč na nekem drugem kraju, na strani sodnika, ki mora ocenjevati verodostojnost njihovega pričanja. Upoštevati je treba, da je uporaba videokonference v sodnih postopkih kljub preizkušnjam še vedno v začetnih fazah razvoja, ko je odprtih še veliko vprašanj, ki jih bo pred širokim sprejetjem takšnega poslovanja sodišč treba ustrezno nasloviti.

Literatura

- Avbelj Matej, Bardutzky Samo, Bele Ivan, Blaha Miran, Cerar Miro, Čebulj Janez et al. Komentar Ustave Republike Slovenije: dopolnitev - A, Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj 2011.
- Dežman, Zlatan, Kazensko procesno pravo Republike Slovenije, GV Založba, Ljubljana 2003.
- Fuchs Helmut, Ratz Eckart, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, 3. Band, 319. Lieferung, MANZ Verlag, Dunaj 2020.
- Fuchs Helmut, Ratz Eckart, Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung, 3. Band, 339. Lieferung, MANZ Verlag, Dunaj 2021.
- Horvat, Štefan, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem, GV Založba, Ljubljana 2004.
- Krüger Wolfgang, Rauscher Thomas, Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen, Band 1, 6. Auflage 2020, Verlag C.H.Beck, München 2020.
- Lesjak Benjamin, Videokonferenčna zaslišanja za hitrejše in cenejše sodne postopke, Pravna praksa, Let. 27 (2008), št. 43, str. 8–10.
- Mantz Reto, Spoenle Jan, Corona – Pandemie, Die Verhandlung per Videokonferenz nach 128a ZPO als alternative zur Präsenzverhandlung, Montsschrift für Deutsches Recht, (2020), št. 11.
- Mayrhofer Michel, Digitale Kommunikationsmittel im Gerichtlichen Verfahren, LIT Law Lab Digital Transformation and Law, A Comprehensive Perspective, Linz Institute of Technology, dostopno na: jku.at (2. 9. 2021).
- Plesec Petra, Gorkič Primož, Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Uvodna pojasnila k noveli ZKP-O in stvarno kazalo, Uradni list RS, Ljubljana 2021.
- Rechberger, Walter H., Kommentar zum Außerstreitgesetz, Verlag Österreich, Dunaj 2013.
- Rechberger Walter H., Klicka Thomas, ZPO Zivilprozessordnung, 5. Auflage, Verlag Österreich, Dunaj 2019.
- Rhee C. H., Uzelac Alan, Evidence in Contemporary Civil Procedure, Fundamental Issues in a Comparative Perspective, Intersentia Ltd, Cambridge 2015.
- Rijavec Vesna, Keresteš Tomaž, Ivanc Tjaša, Dimensions of Evidence in European Civil Procedure, Kluwer Law International BV, Nizozemska 2016.

- Šepec, Miha, Zakon o kazenskem postopku (ZKP) z novelo ZKP-O, Lexpera, GV Založba, Ljubljana 2021.
- Ude, Lojze, Civilno procesno pravo, Uradni list RS, Ljubljana 2002.
- Ude Lojze, Betetto Nina, Galič Aleš, Rijavec Vesna, Wedam-Lukič Dragica, Zobec Jan, Pravdni postopek, zakon s komentarjem, 2. knjiga, Uradni list, GV Založba, Ljubljana 2005.
- Ude Lojze, Betetto Nina, Galič Aleš, Rijavec Vesna, Wedam-Lukič Dragica, Zobec Jan, Pravdni postopek, zakon s komentarjem, 1. knjiga, Uradni list, GV Založba, Ljubljana 2010.

SUMMARY

The connection of courts with each other, with state authorities and with foreign courts is becoming more and more intensive, and mutual cooperation takes place via electronic channels, which are also increasingly used by both individuals and organisations. The parties may file their applications electronically, the courts may hold hearings as well as main hearings by videoconference, and the parties may be served with court decisions electronically. The physical presence of the parties in the courtrooms is no longer necessary. The purpose of such modern management of court proceedings is to ensure speedy and economical proceedings (efficiency), as well as accessibility to persons who, due to illness or long distances, would find it difficult to access justice. In order to ensure the conduct of proceedings in modern ways, the courts need an appropriate legal basis and quality technical equipment. In civil and criminal proceedings, the use of videoconferencing was regulated by procedural laws as early as 2008, and in criminal proceedings videoconferencing was amended by the Criminal Procedure Act ZKP-O, which came into force on 13 May 2021. Article 304.a, added by the amendment, enabled the courts to use videoconferencing also to conduct main hearings. From a comparative point of view, the Austrian civil procedure based on the Zivilprozessordnung (ZPO) requires that evidence is to be taken directly using technical equipment for the transmission of sound and images, rather than through a requested judge. In criminal proceedings, the examination of defendants and witnesses by videoconference is regulated by the Austrian Strafprozessordnung (StPO). Measures to prevent the spread of the COVID-19 viral disease, which limited the operation of courts to urgent matters and restricted the travel of people, encouraged the use of videoconferencing in court proceedings, as it allowed hearings of parties, witnesses and experts and main hearings without the physical presence of these people in courtrooms. However, in court proceedings carried out using videoconferencing, special attention must be paid to the fundamental principles, namely the adversarial principle, the principle of orality, the principle of directness and the principle of publicity. They must be interpreted in the same way as if all the participants were present directly in the courtroom. Due to the psychological aspects of taking evidence using videoconferencing it is fitting to emphasize in particular the principle of immediacy, according to which the judge must become directly acquainted with the evidence so that, in accordance with the general laws of logic, psychology, science and experience, he can make an assessment of the evidence adduced. The judge must create a direct impression of the evidence taken in order to be convinced of its authenticity, which is especially important in personal evidence. The judge must perceive the facial expressions and non-verbal impression of the person being questioned. Carrying out a videoconference hearing limits the principle of immediacy from this point of view, as the impression created by the use of technical equipment for the transmission of sound and images may be different. This makes some procedures more suitable for videoconferencing, while others are better suited to be conducted in person. Another problem with the judge's reduced perception is that when conducting a videoconference hearing, he may also overlook and fail to perceive the interrogated person's ability to participate in the proceedings. In view of the above, special attention should be paid to the technical equipment of courts, which must be capable of high-quality videoconferencing transmission of sound and images in order to bring it closer to the direct perception of physically present participants in courtrooms. With regard to the use of videoconferencing in court proceedings, a number of questions still need to be answered, namely the handling of disturbances in the videoconferencing connection during the conduct of procedural actions, the recording of

videoconferencing and the participation of the public in such proceedings. The answers to these questions can be found through an interdisciplinary review of comparative law.